

*Akaan vanhan
hautausmaan
historiaa*

Pekka Ahlfors

Sisällys

Saatteeksi.....	4
Osa I: Hautausmaan historiikki.....	6
Arvio hautausmaan perustamisesta ja haudattujen määrästä.....	7
Akaan vanha kirkko ja kivisakasti.....	12
Akaan kivisakastin rakennusaika.....	16
Hautaaminen kirkon lattian alle.....	20
Hautaaminen kirkkotarhaan.....	24
Konhon kartanon kammiohauta.....	30
Mellin-suvun eli Viialan kartanon kammiohauta.....	34
Hautausmaa 1700- ja 1800-luvuilla.....	37
Akaan Vanhan hautausmaan hautamuistomerkit.....	42
Hautausmaan vaiheita vuoden 1890 jälkeen.....	52
Kivisakasti Akaan ensimmäisenä museona.....	62
Korjauksia ja konservointeja kivisakastissa ja hautausmaalla.....	66
Kuvia eri vuosikymmeniltä.....	74
Osa II: Haudattujen tarinat.....	81
Einar ja Rainer Ahoniuksen hauta.....	82
Johan Ekstrandin hauta.....	84
Alexander Estlanderin hauta.....	86
Guy ja Rudolf af Forsellesin hauta.....	90
Kustaa Hautaan hauta.....	92
Matti Hheldanin hauta.....	94
Erik Niklas Hildénin hauta.....	96
Juha Katajan hauta.....	98
Maria Kaulon hauta.....	100
Matts Kurvolan hauta.....	102
Matti Köyvärin hauta.....	105

Tuomas ja Maria Laadun hauta.....	107
Matts Laadun hauta.....	109
Johan Lacceniuksen hauta.....	111
Johan Laurenin hauta.....	113
Maria Masalinin hauta.....	116
Eeva Liisa Monkolan hauta.....	118
August Mustilan hauta.....	120
Anna Nylundin hauta.....	122
Johan Oskar Nylundin hauta.....	124
Karl Gustaf Nylundin hauta.....	126
Rosa Nylundin hauta.....	127
Signe Nylundin hauta.....	128
Werner ja Johan Oslanderin hauta.....	129
Isak Perdenin hauta.....	131
Henrika Siukolan hauta.....	134
Axel Edvin Sjöstedtin hauta.....	135
Anna Tamlanderin hauta.....	137
Erik ja Mathilda Tiuran hauta.....	139
Armas Jacob Toivosen hauta.....	141
Isaak Wahlmanin hauta.....	143
Karl Wibergin hauta.....	145
Lähteet.....	147

Saatteeksi

Akaan vanha hautausmaa on ollut aina. Kylän laidassa ja keskellä kylää. Tuttuna, tuntemattomana.

Ajatus tämän historiikin kirjoittamiseen juontaa henkilökohtaisesta kiinnostuksesta paikallishistoriaan, sekä kanssaihmisten uteliaisuudesta ja lievästä painostuksesta. Akaan vanhan hautausmaan historiaa on aiemmin käsitellyt tohtori Seppo Suvanto. Hän kirjoitti ansiokkaasti aiheesta vuonna 1954 julkaistussa Akaan historian I-osassa. Tämän jälkeistä aikaa hautausmaan vaiheista ei kuitenkaan ole kokonaisuudessaan julkaistu, ainoastaan suppeita lehtiartikkeleita vuosien varrella.

Akaan vanhalla hautausmaalla on kuitenkin ollut toimintaa aina näihin päiviin asti. On tutkittu, korjattu ja konservoitu, muutettu puistomaiseksi ja palattu aiempaan. Myös etupäässä kristillisiä tilaisuuksia on järjestetty. Tässä kirjassa olen tuonut historiaa aina 2000-luvun puolelle.

Kirjan II-osa käsittelee hautamuistomerkkien alla lepäävien henkilöhistoriaa. Nämä 32 hautaa ovat kaikki 1800-luvulta, jolloin Suomi oli vielä sääty-yhteiskunta. Tämä ilmenee myös selvästi hautakivistä ja risteistä. 1800-luvun lopulla väestötämme oli n. 70 % säätyihin kuulumattomia. Heidän puiset hautamerkkinsä ovat jo kauan sitten lahonneet.

Kiitän lämpimästi Pirkan Helmi ry:tä ja Pirkanmaan ELY-keskusta suopeasta suhtautumisesta ja rahoituksesta, jolla historiaprojekti on saatu toteutettua. Kiitän Akaan seurakuntaa hyvästä yhteistyöstä ja innostuksesta. Kiitän Pirkanmaan maakuntamuseon väkeä kiinnostuksesta ja neuvoista. Kiitokset Kari Salinille hakemuksien ja raportointien laatimisesta ja Ville Salinille kaiken saattamisesta

digitaaliseksi. Kiitän lämpimästi Akaan Seudun Sukututkijat ry:tä projektiin osallistumisesta sekä arvokkaista tiedoista. Kiitokset niille monille ihmisille, joita olen kysymyksilläni ahdistellut. Kiitokset myös Kimmo Lyytikäiselle, jonka keräämästä seurakuntaan liittyvästä aineistosta niin monet asiat selvisivät. Kiitän myös puolisoani Marjaa kannustuksesta ja hyvistä hermoista.

Historiikki on toteutettu osana Akaan vanhan hautausmaan historiikki -hanketta, joka on saanut tukea Leader Pirkan Helmeltä EU:n maaseuturahoituksesta.

Pekka Ahlfors

Akaan Toijalassa 6.2.2026

**Euroopan unionin
osarahoittama**

Pirkan Helmi

Osa I: Hautausmaan historiikki

Arvio hautausmaan perustamisesta ja haudattujen määrästä

On mahdotonta tietää, milloin Akaan vanhalle hautausmaalle on haudattu ensimmäiset vainajat. Keskiaikaisia lähteitä liittyen Akaaseen ei ole kuin muutamia, jotka nekin ovat vasta 1400-luvulta. Sääksmäki mainitaan ensi kerran kirkkopitäjänä 1335, ja oma kirkkoherra alueella on ollut ainakin jo vuodesta 1340. Tuolloin lienee myös Akaa kuulunut Sääksmäen kirkkopitäjän alueeseen. Akaa mainitaan ensikerran lähteissä 1405.

Kristinusko levisi Hämeeseen vähitellen 1200-luvun aikana. Uusi usko pyrki perustamaan omat pyhät palvontapaikkansa vanhojen pakanallisten paikkojen, kuten uhrilehtojen ja polttokenttäkalmistojen, välittömään läheisyyteen. Näin asukkaiden oli helpompi omaksua kristilliset tavat ja usko sekä luopua vanhasta muinaisuskostaan. Tämä prosessi vaati kuitenkin pitkän ajan, sillä vanhasta uskosta ei hevin luovuttu.

Akaassa vanha hautausmaa sijaitsee pakanallisen kalmiston vieressä. Polttokenttäkalmisto on esinelöytöjen perusteella ajoitettu rautakauden lopulle 1000-1150 jKr. Kalmisto tuhoutui suurelta osin 1960-luvun alussa, kun kerrostalo Valtatie 20 rakennettiin paikalle. Kerrotaan rakennuttajan antaneen kaivinkoneenkuljettajalle ohjeet, että mikäli jotain menneeseen liittyvää löytyy, niin suljetaan silmät ja suut. Varmasti osa kalmistosta tuhoutui jo 1800-luvun lopulla, kun kerrostaloa edeltäneen siltavouti Nikanderin talon kivijalan perustuksia kaivettiin.

Elokuussa 1961 Posti- ja Lennätinlaitos kaivatti kaapeliojaa kerrostalon sisäänkäyntien edustalle. Koulupoika Pentti Mäkelä löysi paikalta rautakautisia esineitä: miekan, viikatteen terän, taivutetun pronssisen hevosenkenkäsoljen sekä oikaistun pronssisen spiraalirannerenkaan katkelman. Toijalaan hälytetty arkeologi

Helmer Salmo inventoi esineet ja päätteli niiden olevan 1000-luvun tienoilta. Ne viittasivat juuri polttokenttäkalmistoon.

Miten pitkälle vanhan hautausmaan alueelle kalmisto sitten on ulottunut - tämä jäänee selvittämättä. Alueen rakennuskanta ja liikenteen tarpeisiin useasti muokattu tie kätkevät kalmiston asfaltin alle, mikäli se on edes osittain säilynyt. Ehkäpä nykyisin käytössä olevat ja yhä kehittyvät maatutkat ym. laitteet voivat tulevaisuudessa paljastaa jotakin.

Kristinuskon mukana levinnyt ruumishautaus syrjäytti hiljalleen polttohautauksen uuden uskon vakiintuessa. Molemmat hautaustavat esiintyivät vielä pitkään rinnakkain. Vanhoista tavoista ei yhteisöissä herkästi luovuttu. Akaassa voitiin siis haudata polttokalmistoon tai viereiselle hautausmaalle.

Hautausmaalle oli Akaassa tarvetta, sillä Sääksmäen kirkkotarhaan oli hankala matka. Vanajavesi oli ylitettävä, eikä se ollut mahdollista kelirikon aikaan tai kovalla tuulella. Ainoastaan hyvän jäätilanteen vallitessa matka onnistui riipeästikin, mikäli hevonen oli käytettävissä. Vainajia voitiin kuitenkin säilyttää väliaikaisissa haudoissa, kunnes sääolosuhteet sallivat kuljetuksen.

Oliko sitten Akaassa hautausmaa jo ennen ensimmäistä kirkkorakennusta, joka nykytiedon mukaan rakennettiin 1400-luvun puolivälin aikoihin? Kysymykseen on mahdoton vastata varmuudella. Viimeistään tuon ensimmäisen kirkon ympärille muodostui hauta-alue eli kirkkotarha, joka vihittiin katolisin menoin ja erotettiin ympäristöstä puuaidalla. Katolisen ajan tapaan myös kirkon lattian alle hautaaminen aloitettiin kirkon valmistuttua. Köyhempi väki haudattiin kirkkomaalle aluksi mahdollisimman lähelle kirkkoa. Rikolliset, itsemurhan tehneet ja epäilyttävissä oloissa yksin kuolleet joutuivat haudatuiksi kirkkotarhan pohjoisnurkkaan.

Ensimmäiset kristilliset vuosisadat jäävät historian hämärään lähteiden puuttuessa. Emme siis tiedä, milloin hautausmaa otettiin käyttöön. On kuitenkin mahdollista tehdä karkea arvio, koska Suomen väkiluvusta on päätelmiä 1200-1500 -luvulta. Seuraavassa Suomen arvioidut väkiluvut:

1200-luku : n. 50000-80000

1300-luku : n. 100000

1400-luku : n. 100000-120000

1500-luku : n. yli 200000

Asukkaita ei täten Akaassa liene ollut kuin muutama sata henkeä katolisena aikana, eivätkä haudatut täten muodosta suurta osuutta haudattujen kokonaismäärästä vuoteen 1890 mennessä.

Akaan seurakunnassa haudattujen luettelot alkavat vuodesta 1688. Täten kuolleiden määrä on tarkasti selvillä. Akaassa haudattiin vuosina 1688-1890 n. 10500 vainajaa. Muutamia täällä kirjatuista haudattiin muihin seurakuntiin. Näiden kahden vuosisadan aikana tapahtui myös kaksi suurta väestökatastrofia. Katovuodet 1695-1697 aiheuttivat suuren kuolleisuuspiikin Akaassakin. Tuolloin haudattiin lähes 480 tauteihin ja nälkään kuollutta. Näitä poikkeusvuosia lukuun ottamatta normaalikuolleisuus oli 1690-luvulla n. 50-60 kuollutta vuosittain. Vuosina 1866-1868 kärsittiin jälleen huonoista sadoista, jotka aiheuttivat suuren kuolleisuuden. Akaassa saateltiin multiin n. 430 vainajaa. Keskimäärin 1860-luvun muina vuosina haudattiin 45-50 vainajaa.

Vuosittain kuolleiden määrä kuitenkin vaihteli huomattavasti vuosisatojen aikana enemmän kuin nykyisin. Paljon riippui tiheään esiintyvien epidemioiden vaarallisuudesta. Vuoden 1833 isorokko vei hautaan Akaassa 70 henkeä, joista lähes

kaikki alle 10-vuotiaita lapsia sekä 80 muuta vainajaa, mikä oli keskimäärin kuolleiden määrä 1830-luvulla.

Vastaavia väestökatastrofeja ei tunneta Suomen historian aikaisemmilta vuosisadoilta. Katovuodet aiheuttivat kuitenkin useita nälänhätiiä varsinkin 1600-luvun vuosikymmenillä.

Arvio 1600-luvulla haudatuista akaalaisista voisi olla n. 2000 henkeä, pois lukien vuodet 1695-1697. Väkimäärä oli huomattavasti pienempi 1400- ja 1500-luvuilla, joten arviona näiltä vuosisadoilta on yhteensä n. 3000 haudattua. Voidaan lähes varmuudella todeta, että tuolloin Akaassa oli jo hautausmaa käytössä. 1200- ja 1300-luvut ovat epävarmempia, koska emme tiedä näistä varhaisista historian vaiheista. Mikäli Akaassa haudattiin jo ko. vuosisatoina, hautauksien lukumäärä oli vähäinen, eikä sillä juurikaan ole merkitystä kokonaisarvioon.

Oma arvioni vanhan hautausmaan hautauksista on n. 15000-20000. Luulisin, että 15000 on vähimmäismäärä ja 20000 enimmäismäärä.

"	8. 23.	Käyrälän Iso. Mikkelin piian Karolina Lehtosen l. Edla, <u>äpö</u>	Sulkeut.	-	8 28	Lapsi	
"	29 ⁶ / ₄	Iso. Palkin itäisessä Heikki Lind- forssin lapsi Henrick	Suomenustot	-	-	8	Lapsi 1.
"	28 ⁶ / ₄	Hautaniemen Katajar emännän leski Karolina Juhonten l. Adolfina Augusta Turroheko		6. 7. 11.			Lapsi
Huhtik. 9	20	Hautaniemen Wiron its. Johan V. Tähden lapsi August Hjälmar	Sulkeut.	-	2 15	Lapsi	1.
"	24. 20	Haahunkoskelta myllärintyttären <u>opäri</u> Amanda Häggin l. Olga Maria	Sulkeut.	-	4. 24.	Lapsi	
"	27. ⁸ / ₅	Wannan vaimon Jo- hanna Heikintytär	Van- huus	88	3. 17.		Nai- miton
Toukok. 23.	11	Wäälän Johan työm Rustaa Kotkosen poika Rustaa Wilhelmi	Suomenustot	1	-	24.	Lapsi 1.
"	8 18	Wäälän asonnan vaimon leski Kotarin l. Frans Viklor	Suomenustot.	-	2. 8.	Lapsi	1.

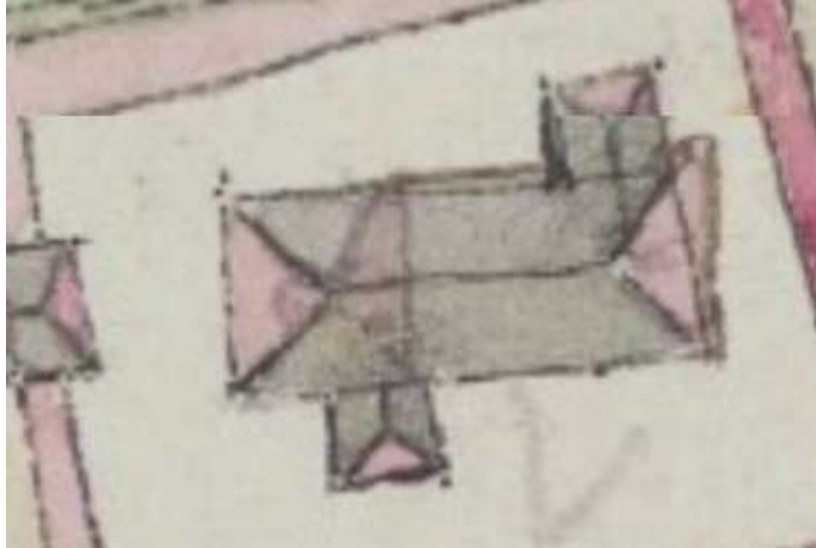
Ote Akaan haudatuista vuodelta 1890. Nämä kahdeksan kuollutta ovat viimeiset Akaan vanhalle hautausmaalle haudatut ennen hautausmaan virallista sulkemista kesäkuussa 1890. Kuva: Akaan seurakunnan arkisto/kuolleet 1890-1914/Sshy:n digiarkisto

Akaan vanha kirkko ja kivisakasti

Akaan ensimmäisestä kirkosta on vain niukasti tietoa. Tiedetään, että Akaassa oli jonkinlainen puukirkko jo ennen seurakunnan perustamista 1483. Kirkko olisi rakennettu 1450-luvun puolivälin paikkeilla. Tämä ajoitus on saatu Kurvolan kartanon ullakon hirsistä, joiden tiedetään olevan peräisin tuosta Akaan vanhasta keskiaikaisesta puukirkosta. Näistä hirsistä tutkija Pentti Zetterberg otti näytteet 1990-luvun lopulla ja dendrokronologinen analyysi antoi tulokseksi 1400-luvun puolivälin.

Kirkosta ei ole piirroksia. Ainoastaan maanmittari Petter Häggströmin tiluskartassa 1760-luvulta on alla oleva piirros, joka ilmaisee kirkon sijainnin. Kivisakasti on liittyneenä kirkkoon pohjoispuolella ja asehuone eteläpuolella. Kirkossa oli myös länsipäädyssä kellotorni, jonka korkeus ei ole tiedossa. Vuoden 1803 tarkastuksessa on mainittu kirkon mitat. Kirkko oli n. 21 m pitkä, vähän yli 9 m leveä ja n. 5,5 m korkea (Suvanto 1954).

Kirkon kellotornissa oli alkujaan vain yksi kello, joka halkesi 1697 soitettaessa päiväkausia Kaarle XI kuolinkelloja. Nuori kuningas Kaarle XII lahjoitti uuden kellon 1698. Seuraavana vuonna saatiin toinenkin kello seurakunnan, kruunun ja Konhon omistajan Mårten Loschöldin varoilla. Vanhan kirkon esineistöä on edelleen tallella nykyisessä kirkossa. (Kts. luku Kivisakasti museona.)

Akaan nykyisen kirkon valmistuttua 1817 vanha kirkko oli paikallaan rapistuneena aina 1820-luvun loppuvuosille, jolloin se purettiin.

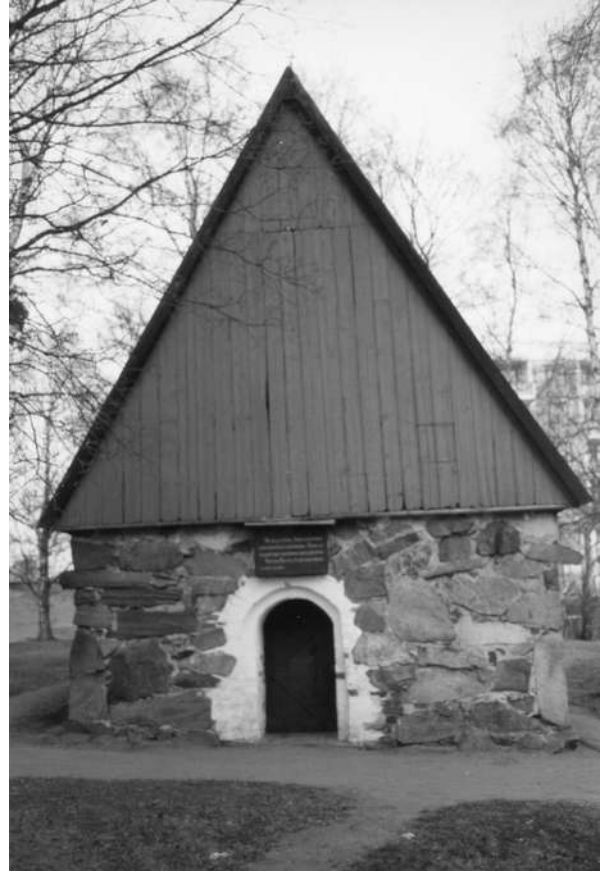
Keskiajalla sakasti pyrittiin aina rakentamaan kirkkorakennuksen pohjoispuolelle. Näin myös Akaassa, jossa sakasti tehtiin puukirkon yhteyteen harmaakivestä. Suunnitelmissa lienee ollut myöhemmin pystyttää myös uusi kirkko kivistä. Sakastiin kuljettiin aina kirkkosalista mahdollisimman läheltä kuoria tai suoraan kuorista. Tällä pyrittiin ehkäisemään sakastin arvoesineisiin kohdistuvat varkaudet. Tämäkään ei aina auttanut. Vuoden 1754 lokakuussa varastettiin sakastin rahakirstusta 882 kuparitaalaria kirkon varoja (Suvanto 1954).

Sakastissa säilytettiin kirkossa käytettyjä kirjoja kuten Raamattua, ehtoollistarvikkeita, tekstiileitä kuten messukassukoita ja paarivaatetta, kolehtivaroja ja muita maksuja sekä jumalanpalveluksissa käytettyjä arvokkaita esineitä. Usein sakastissa oli myös pieni kellari ehtoollisviineille. Sakasti oli myös pappien työtilana. Katolisena aikana tilaa lienee käytetty myös ripittäytymiseen. Myöhemmin luterilaisuuden aikana sakastissa saatettiin kuulustella ehtoolliselle tulijat. Sakastin lattian alle voitiin myös haudata kuten Akaassa, jossa lattian alla oli suuri Tipurin rusthollin sukuhauta.

Messukassukka vuodelta 1708. Nykyisin Akaan kirkon sakastissa. Kuva Timo Jansson

Akaan sakastirakennus on säilynyt tiettävästi lähes alkuperäisessä asussa. Suurempia muutoksia ei ole tehty, kuten monissa sakasteissa 1500-luvun alkupuolelta (vrt. esim. Kalvola ja Vesilahti). Sakastista on kuitenkin huomattava osa maanpinnan alapuolella johtuen vuosisatojen aikana hautausmaalle ajetusta täytelmästä. Tiedossa ei ole, onko sakastin alkuperäistä korkeutta koskaan mitattu. Tutkija Markus Hiekkasen käydessä mittaamassa sakastia, hän huomioi ulko-oven epäsymmetrisen sijainnan. Hiekkasen mainitsee kyseisen rakennustavan olevan yleinen 1500-luvun alkupuolen sakasteille.

Vasen: Varastona rikkoutuneille hautaristeille sekä Kurvolan haudan rauta-aidalle 1974. Kuva: Marja Terttu Knapas/Finna

Oikea: Sakastin oviaukon epäsymmetria Kuva: Akaa-Seuran arkisto

Vuonna 1817 sakasti jäi pois käytöstä. Seurakunnan inventaarioluetteloihin 1800-luvulta on merkitty sakastin käyttö ruumishuoneena (bisättningsrum) sekä varastona. Museona sakastia käytettiin 1900-luvun alusta aina 1950-luvulle ja sen jälkeen taas varastona hautausmaan tilaisuuksissa käytetyille penkeille. Nykyisin sakasti on tyhjä.

Akaan kivisakastin rakennusaika

Keskiaikainen kivisakasti on todennäköisesti rakennettu vanhan kirkon yhteyteen. Sakastin eteläsivulla ovat vielä näkyvissä liitekivet sekä vanhan kirkon purkamisen jälkeen 1820-luvun lopulla laudoitettu yläosa. Se oli aiemmin avonainen liittyen kirkkorakennuksen ullakkorakenteisiin.

Akaan seurakunta tilasi 1997 Joensuun yliopiston dendrokronologian laitokselta Akaan kivisakastin iänmäärittämisen tasakerran hirsistä. Samaan tutkimukseen kuului myös näytteenotto Kurvolan kartanon vanhoista hirsistä. Niiden tiedetään olevan Akaan vanhasta kirkosta. Työn suoritti tutkija Pentti Zetterberg ja valvojana toimi tutkija Markus Hiekkanen Museovirastosta. Puulustonäytteet tutkittiin Joensuun yliopiston Dendrokronologian laboratoriossa. Tutkimusraportti julkaistiin 1999.

Tasakerran hirsirakenteita, joista näytteet otettiin. Kuvat: Arkkitehtitoimisto Livady

Hirsien kaatoajankohta voitiin määrittää tarkasti talvikaudelle 1509/1510. Sakastin rakennustyöt on todennäköisesti aloitettu kesällä 1510. Rakenteissa on käytetty myös pieni määrä talvikaudella 1484/1485 kaadettua puuta, kuten esimerkiksi vasemmassa

kuvassa näkyvä lukkohirren pätkä. Rakenteista löytyi myös niinkin vanhaa puuta kuin vuodelta 1418. Nämä hirret ovat kuitenkin peräisin joistain vanhemmista rakennuksista eivätkä taten vaikuta itse sakastin iänmäärittämiseen. Tutkimus julkaistiin nimellä ”Toijalan Akaan kivisakariston sekä Kurvolan kartanon vanhojen hirsien iänmäärittäminen, dendrokronologiset ajoitukset FIH1601 – FIH 1609 ja FIH1701- FIH1704. Joensuun yliopiston Dendrokronologian laboratorion ajoitusraportti 139”.

Kesällä 2009 arkkitehtitoimisto Livady dokumentoi kivisakariston kattorakennetta. Tutkimusta johti restaurointimestari ja arkkitehti SAFA Marko Huttunen. Tämä projekti oli osa laajempaa selvitystä, jossa tutkittiin useiden keskiaikaisten kirkkojen ja sakastien kattorakenteiden alkuperäisyyttä ja rakennustapaa sekä laadittiin korjausehdotuksia.

Kuvassa on Akaan kivisakastin kuudesta veistettyjä, hyväkuntoisia kattorakenteita. Selkäpuissa erottuvia tappeja on ilmeisesti käytetty myös tikkaina. Kuva: arkkitehtitoimisto Livady

”Rakenne on paanuja ja lautapäätystä lukuun ottamatta kokonaan alkuperäinen ja keskiaikainen. Ainoastaan puujulkisivun kohdalla, sakastin eteläpäässä on uusia tukirakenteita. Akaan sakastin kattorakenne ei ole Suomen harvojen säilyneiden keskiaikaisten puurakenteiden joukossa suurin tai vanhin, mutta kaunein se on.”

-Restaurointimestari Marko Huttunen

Rakentamistavasta voi päätellä, että kirvesmiehet ja holvimuurarit ovat olleet samaan aikaan työmaalla; toisin kuin keskiaikaisissa kirkoissa yleensä, väistävät Akaalla kattotuolit ja holvi toisiaan. Kuva: Marko Huttunen/Livady

Koska kattorakenteessa on käytetty yksinomaan kuusipuuta, puulustoista ei ole tehty iänmäärittystä. Kuusi on hankala ajoitettava johtuen kasvuun vaikuttavista paikallisista kasvuhäiriöistä.

Pälkäneen rauniokirkon asehuoneen katto rakennettiin kunnioittaen keskiaikaista rakennustapaa ja se valmistui 2014. Suunnittelutyön ja piirustukset laati Arkkitehtitoimisto Livady aikaisemmin tutkimiensa kohteiden pohjalta. Asehuoneen katon rekonstruktio perustuu 2009 tutkitun Akaan kivisakastin kattorakenteisiin.

Hautaaminen kirkon lattian alle

Kirkkoon hautaaminen oli vanha katoliselta ajalta periytyvä tapa. Elämä oli lyhyt ja iäisyys pitkä, joten ihmiset halusivat viimeisen leposijansa kirkosta, pyhien seinien sisältä. Suomessa vanhimmat kirkkohautaukset ovat 1200-luvulta.

Kun Akaan ensimmäinen kirkko valmistui 1400-luvun puolivälissä, alkoivat hautaukset sen lattian alle. Tätä tapaa noudatettiin muissakin seurakunnissa. Arvossa ylimmät kuten papit, aateliset, säätyläiset ja suurempien talojen väki pyrkivät ensisijaisesti saamaan hautansa kuorista, mikäli varallisuus siihen riitti. Hautaamisesta kuoriin perittiin korkein maksu. Mitä kauemmaksi kuorista haudattiin, sitä pienempi oli hautausmaksu, kuten myös vainajien yhteiskunnallinen status.

Akaan kirkkohautauksista ei ole tietoa 1400- ja 1500-luvuilta. Ainoastaan kirkkoherra Ericus Laurentii Jentz, joka kuoli 1578, lienee haudattu kuoriin. Vanha tapa oli, että papit haudattiin kasvot seurakuntaan päin, muut kasvot alttaria kohden. Vuodesta 1539 alettiin pitää maakirjaa Länsi-Suomessa, joten useiden talonisäntien nimet tunnetaan jo 1500-luvulta. Varmuudella heistäkin useimmat saivat leposijansa kirkosta. Kuorihautaan vain harvojen maksukyky riitti, joten kirkonsalin lattian aluskin kelpasi. Myös muut perheenjäsenet ja lapset saivat sijansa kirkosta. Joissakin seurakunnissa on haudattujen kirjaan merkitty hautauksesta kirkkoon. Akaan haudatuissa ei mainintoja kuitenkaan ole.

Akaassa haudattiin myös sakastin lattian alle. Siellä oli Kylmäkosken Kurisniemen Tipurin rusthollitilan suuri sukuhauta. Luultavasti hauta oli lunastettu jo 1600-luvulla. Seurakunta halusi 1700-luvun loppupuolella rakentaa osan haudasta viinikellariksi, mutta hanke jäi toteutumatta, koska Tipurin tilan toisen puolikkaan isäntä ei ollut paikalla ja asia unohtui. Vuonna 1904 varikonjohtaja Emil Holmbergin tyhjensi

haudan, kun sakastiin perustettiin Akaan ensimmäinen museo. Haudasta poistettiin 18 arkkua ja muumioitunutta ruumista haudattavaksi Konhon hautakammion läheisyyteen. Lattian alle jätettiin kaksi arkkua, jotka olivat museokävijöiden nähtävillä (Juho Lehto 1917). Viimeinen haudaus oli tapahtunut 1827, vaikka kirkkoon hautaaminen oli lopullisesti kielletty jo 1822. Kivisakasti oli uuden kirkon valmistuttua 1817 poistettu käytöstä, mikä mahdollisesti salli sinne myöhäiset hautaamiset.

Kuvassa Seilin kirkon lattian alle tehty muurihauta, jonne kuljettiin alas rappuja pitkin. Ehkäpä Akaan kirkon kuorissa saattoi olla vastaavia, mutta ilman holvattua kattoa. Mahdollista on myös, että käynti Konhon kammiohautaan oli kirkon sisältä.

Kuva: Soile Tirilä 2007-2008 Museovirasto/Finna

Kirkossa oli kahdenlaisia hautoja. Kuorin alle suvut rakensivat kammiohaudat joko muuraamalla tai hirrestä salvottuina ja myös omistivat haudat. Tämä oli kuitenkin kallista ja vain rikkaimmilla oli tähän mahdollisuus. Haudat katettiin kevyesti, jotta suvun tulevat vainajat voitiin laskea kammioon. Näitä oli varmasti Akaan vanhan kirkonkin kuorissa ja niistä voisi vielä löytyä jäänteitä syvemmältä nykyisen nurmen

alta. Useilla pitäjän aatelissuvuilla, kuten esim. Pauleilla, Pistolhjelmeillä ja Loschöldeillä oli hautakammionsa kuorissa. Myös papit olivat oikeutettuja kuorihautaan, kuten myös muutamat varakkaammat talolliset. Tilaa oli kuitenkin rajallisesti ja monet korkea-arvoisetkin joutuivat haudatuiksi kirkon lattian alle, mutta mahdollisimman lähelle kuoria.

Kirkkosalin lattian alle pääsi halvemmalla multahautaan. Sinnekin voitiin hauta tehdä hirrestä, mutta yleisemmin vainajat haudattiin maahan useampaan kerrokseen. Tilanpuute aiheutti myös kierrätyksen, kun vainajien jäänteet olivat lahonneet tarpeeksi. Maatumattomat luut kerättiin luuhuoneeseen, joka sijaitsi kirkkotarhassa. Multahautaan haudattiin joko arkussa tai ilman. Haudattujen omaiset vastustivat haudan tyhjentämistä ja sukunsa hautarauhan rikkomista. Haudankaivajista tulikin halveksittu ammattikunta, vaikka tekivätkin työtään vain olosuhteiden pakosta etsiessään lattian alta paikkaa uusille tulokkaille.

Väkimäärän lisääntyessä 1700-luvulla kirkon alle hautaamisesta tuli ongelma. Lattian alus täyttyi vainajista, joita oli peitelty moneen kerrokseen niin, että ylimmät olivat jo lattialankuissa kiinni. Tästä johtuen kalman haju levisi kirkkoon varsinkin kesäaikaan. Pitkien jumalanpalvelusten aikana olo kävikin sietämättömäksi. Perimätieto joistain seurakunnista kertoo, että kirkonmenot piti siirtää kirkon ulkopuolelle. Arveltiin myös hajun olevan vahingollista eläville, vaikka bakteereista ei vielä tiedettykään. Ensin kiellettiin tarttuviin kulkutauteihin kuolleiden hautaus kirkkoon. Esimerkiksi ruttoon kuolleille perustettiin omia hautausmaita. Näin ei liene Akaassa tapahtuneen, vaikka rutto levisikin laajalti eteläiseen Suomeen 1710-1712. Haudattujen luettelossa ei ole kuolleisuuspiikkiä noilta vuosilta.

Vuoden 1772 asetuksella kiellettiin kirkkoon hautaaminen terveydellisistä syistä. Tämäkään asetus ei välittömästi lopettanut kirkkohautauksia, vaan tavasta luovuttiin parin seuraavan vuosikymmenen aikana seurakunnasta riippuen. Vanhasta katolisesta

tavasta oli tuskallista luopua. Akaassa kirkkoherra Gabriel Favorin anoi lupaa saada rakentaa itselleen kammiohaudan kirkkomaalle 1776 (Pitäjäntokous 5.12. 1776). Hänen aikanaan kirkkoon hautaaminen lopetettiin Akaassa, luultavasti 1769.

Akaan seurakunnan tileihin on kirjattu vuonna 1768 kahdeksan kirkkohautausta. Seuraavan vuoden tileissä on vain kolme kirkkohautausta. Vuoden 1770 maaliskuussa avattiin Kurvolan Säterin hauta kirkossa ja sinne haudattiin majurinrouva Anne Sofia Boije. Maksu tästä hautauksesta oli 11 taalaria. Tavallisesti kirkon alle pääsi neljän taalarin maksulla. Kirkossa oleviin sukuhautoihin saatiin edelleen haudata. Myöhemmät kirkkohautaukset Akaassa eivät ole lähteiden puuttuessa tiedossa.

Akaan hautausmaksut 1770-luvun alkupuolelta vahvistavat päätelmää kirkkohautauksen loppumisesta vuonna 1769. Tileissä kalleimmat maksut kirkkomaalle haudatuista ovat vain kaksi taalaria.

Hautaaminen kirkkotarhaan

Vanha hautausmaa lienee ollut käytössä jo ennen kirkon rakentamista 1450-luvun puolivälissä. Paikalla on saattanut olla jokin vaatimaton rakennuskin, kun Sääksmäen papit vierailivat satunnaisesti Akaassa pitämässä kristillisiä toimituksia. Mikäli alueella on ollut jokin toinen hautauspaikka, se on hylätty jo varhain.

Katolisena aikana papin piti antaa kuolevalle viimeinen voitelu. Pitkien välimatkojen vuoksi pappi ei kuitenkaan aina ehtinyt paikalle, joten toimitus voitiin suorittaa paljon myöhemminkin kuoleman jälkeen. Ruumiinvalvojaiset olivat aina vainajan kotona ennen ruumissaattoa kirkolle. Keskeytymätön valvominen varmisti henkilön todella kuolleen. Kuoleman merkit eivät aina olleet varmuudella todettavissa. Elävänä hautausta kammoksuttiin.

Uskonpuhdistuksen jälkeisenä aikana monet katoliset hautaukseen liittyvät tavat edelleen jatkuivat. Vasta 1600-luvulla luterilainen hautauskulttuuri tuli vallitsevaksi.

Vainaja kuljetettiin kirkolle sunnuntaina ennen kirkonmenoja tai edeltävänä päivänä. Mikäli vainaja haudattiin kirkkotarhaan, siunaus tapahtui ennen jumalanpalvelusta. Kirkkoon haudattaessa, jolloin pappi piti vainajalle ruumissaarnan, siunaus tapahtui jumalanpalveluksen jälkeen.

Kummassakin tapauksessa arkku oli paarivaatteella peitettynä saarnatuolin läheisyydessä. Myöhemmin kirkkotarhaan haudattavien siunaus tapahtui kirkon rappusten tai oven edustalla.

Sunnuntaina haudatut kuuluivat niin sanottuun parempaan väkeen. Akaan seurakunnan haudattujen luetteloissa on aina merkitty hautauspäivämäärä. Niistä

ilmenee, että vaatimattomampi väki haudattiin viikonpäivästä riippumatta 1600- ja 1700-luvuilla. Hautauspäiväksi vakiintui pääosin sunnuntai 1800-luvulla. Pieniä lapsia haudattiin tuolloin myös arkipäivisin.

Kirkossa ei varmastikaan siunattu kaikkia seurakuntalaisia vaan osa vainajista sai viimeisen siunauksen kirkkomaalla. Paikasta ei ole tarkempaa tietoa varhemmalta ajalta. Siunaaminen haudalla yleistyi vasta 1800-luvun aikana. Monessa seurakunnassa oli tapana, että kirkkoherra siunasi talojen isännät ja emännät ja kappalainen tai apupappi alta rippikouluikäiset. Tämä johtui hautausmaksusta. Talollisista sai kirkkoherra testamenttilehmän, jos talossa oli vähintään kuusi lehmää. Kirkkoherra oli velvollinen pitämään heille myös ruumissaarnan.

Kirkon alle hautaaminen lopetettiin 1760-luvun lopulla. Kirkon viereinen maa tuli kaikkein halutuimmaksi ja sen täytyttyä haudat laajenivat kohden hautausmaan reunoja. Akaan vanhan, puretun kirkon paikalle haudattiin kaksi kirkkoherraa, heidän sukulaisiaan sekä kaksi suurtilallista.

Akaan hautausmaa oli pieni ja täyteen haudattu jo 1700-luvun alkupuolella. Hautoja oli päällekkäin, eikä aina voitu odottaa vainajien maatumista. Luuainesta kerättiin niin sanottuun luuhuoneeseen, jonka täytyessä luut haudattiin yhteiseen hautakuoppaan. Akaan hautausmaallekin oli rakennettu luuhuone jo varmasti 1700-luvun alkupuolella. Santaa oli tuotava jatkuvasti lisää, jotta saatiin edes välttävä, usein riittämätön syvyys uusille haudoille. Haudat olivatkin lähes maanpinnassa eikä kolmen kyynärän syvyyttä mitenkään saavutettu. 1770-luvulla hautausmaata olikin pakko laajentaa kahdesti, jolloin alue sai nykyisen kokonsa. Santaa oli taas ajettava ja aitaa laitettava. Jokainen talo joutui antamaan neljä sylvä hirttä ja muuta puutavaraa.

Haudoilta ei vielä 1700-luvulla pystytetty pysyviä hautamuistomerkkejä. Haudat kuitenkin täytyi jotenkin merkitä, jotta tiedettäisiin, milloin seuraava hauta olisi

kaivettavissa paikalle. Ilmeisesti pystytettiin puisia ristejä tai hautapaaluja, joihin voitiin laittaa haudatun nimi ja hautausaika.

Talvella ei hautoja maan jäätymisestä johtuen voitu kaivaa. Tätä aikaa kesti yleensä puolet vuodesta talvien ankaruudesta riippuen. Hautausmaalle oli kaivettu isompi hautakuoppa talvihaudaksi, joka katettiin kevyesti, mutta kuitenkin niin, että se kesti lumenpainon. Vainajat siunattiin talvihautaan laskettaessa, eikä keväällä varsinaisten maahanpanijaisten yhteydessä pidetty enää kirkollisia toimituksia. Keväällä arkut siirrettiin varsinaisiin hautoihin, ja koska vainajia oli kertynyt talven aikana, apuvoimille oli tarvetta. Talonisännät lähettivät renkejään yleisesti tähän ilmeisen ikävään työhön. Kerrotaan paloviinaakin käytetyn houkuttimena joissain pitäjissä. Toisinaan hautausmaalla ei ollut tarpeeksi tilaa, mikä aiheutti vainajien säilyttämisen pitempään talvihaudoissa.

Varsinaisia ruumishuoneita ei hautausmailla ollut vanhempina vuosisatoina. Myöhemmin rakennettiin kyllä säilytykseen maanpäällisiä tiloja, mutta Akaassa vastaavista ei ole mainintoja.

Messukylän vanhan kirkon hautausmaalla on vielä säilynyt talvihauta.

Kuva: Miinu Mäkelä Pirkanmaan maakuntamuseo/Vapriikin kuva-arkisto

Suurten kuolonvuosien 1696-1697 aikana ankarasta kadosta johtuen taudit niittivät nälän heikentämää väestöä ennennäkemättömin määrin. Mitkään talvihaudat eivät enää riittäneet kuolleille. Talvella 1695 haudattiin vain toistakymmentä kuollutta ja vuoden 1696 talvella 15 vainajaa. Korkein kuolleisuus oli vuonna 1697, jolloin tammikuun alusta huhtikuun loppuun haudattiin n. 200 seurakuntalaista ja lisäksi lähes 150 nimettömäksi jäänyttä kerjäläistä. Ihmisiä vaelsi nälän ajamina pohjoisesta etelän pitäjiin sankoin joukoin. Kaikkiaan kuoleman ruhtinas vei vuonna 1697 hautaan lähes 500 henkeä Akaassa. Kolmannes pitäjän väestä oli poissa.

Miten vainajat haudattiin Akaan pienelle hautausmaalle – on arvoitus. Hautausmaata ei oltu vielä laajennettu 1600-luvun lopulla, vaikka seurakunta omistikin alueen kirkkotarhan pohjoispuolella. Kirkkoväki piti siellä hevosiään kirkonmenojen aikana ja oli osa siitä vuokrattuna pelloksi lukkarille (Suvanto 1954). On täten

mahdollista, että alueelle kaivettiin suuri joukkohauta, johon jäätyneet ruumiit kasattiin moneen kerrokseen. Tällainen hauta olisi ollut pakostakin kaivettava ennen maan jäätymistä. Tiedetään vuonna 1697 olleen ankaran pakkastalven.

Osa suurina kuolonvuosina kuolleista haudattiin kirkkoon. Talollisiakin kaatoivat taudit, vaikka leipää olisi ollutkin. Enemmistö vainajista sai kuitenkin hautapaikan kirkkomaalla ja kaikki ilmeisesti pyrittiin hautaamaan siunattuun multa.

Toinen väestökatastrofi kohtasi Suomea ja Akaata 1866-1868. Jälleen kerran kadon aiheuttivat poikkeukselliset säät. Suomi oli edelleen agraariyhteiskunta, joka oli lähes yksinomaan riippuvainen satomääristä.

Akaan pitäjän väkiluku oli noussut 3000 henkeen kuolleisuuden laskettua mm. isorokkorokotusten ja paremman hygienian ansiosta. Vuosina 1866-1868 nälkä jälleen heikensi ihmisten vastustuskykyä taudeille kuten pilkkukuume, lavantauti (tyfus) ja erilaiset suolistotaudit. Akaassa haudattiin lähes 450 ihmistä. Pahimmat vuodet olivat 1867 ja 1868, varsinkin niiden talvet ja kevät. Normaali vuosikuolleisuus oli 1860-luvun muina vuosina keskimäärin 50 henkeä. Luvuista puuttuvat Kylmäkosken kuolleet, jotka haudattiin omaan 1857 perustettuun hautausmaahan.

Missä nämä 450 kuollutta Akaan hautausmaalla lepäävät? Tästäkään ei ole tietoa, ei edes perimätietoa. Hautausmaa oli tuolloin jo nykyisiin mittoihin laajennut, mutta oli jo melko tiheään haudattu. Varmasti jouduttiin kaivamaan pitkiä rivihautoja, mikä oli kovin työlästä, koska esim. 1868 kova talvi jatkui aina toukokuun lopulle. Jossain on varmastikin vielä maatumattomia luita näiden nälkävuosien ajalta.

Vuoteen 1890 mennessä hautausmaa oli jo niin täynnä, että kirkkoherra Erik Hilden (k.1884) ja Johan Lauren (k.1889) haudattiin hautausmaan pohjoisreunaan. Tämä

paikka oli vanhastaan varattu pahantekijöille, itsemurhan tehneille, paatuneille sekä kuolleina syntyneille lapsille ja sikiöille ja heidän hiljaisille hautauksilleen.

Konhon kartanon kammiohauta

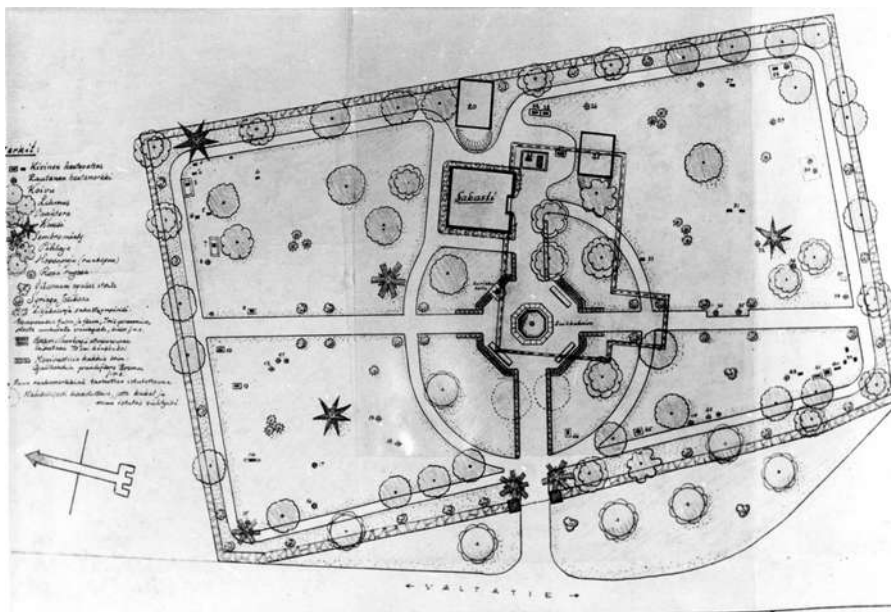
Vasemmalla Konhon kartanon kammiohauta, rakennusvuosi tuntematon.

Kirkonkokouksessa 1776 ikääntynyt kirkkoherra Gabriel Favorin pyysi lupaa saada rakennuttaa itselleen ja omaisilleen kammiohaudan. Tähän pyyntöön seurakunnassa suostuttiin yksimielisesti ja Favorinille annettiin lupa rakentaa hauta haluamalleen paikalle. Lisäksi seurakuntalaiset lupasivat etteivät he koskaan hautaa hävittäisi. (Suvanto: Akaan historia I 1954)

Rakensiko Favorin sitten tuon kammiohaudan jää arvoitukseksi. Kovin läheistä sukulaisuus suhdetta Konhon kartanoon hänellä ei liene ollut. Kirkkoherra kuoli jo vuonna 1780, joten mahdollista on, ettei hän ehtinyt hautaansa rakennuttamaan. Kenties hänet siis haudattiin yksinkertaisemmin kirkon lattian alle tai kirkkotarhaan. Olisiko Favorin myöskään rakennuttanut itselleen ja suvulleen näinkin suurta kammiohautaa, ja miksi tätä kutsuttaisiin Konhon kammiohaudaksi?

Ilmari Wirkkalan laatima pohjapiirros vanhasta hautausmaasta vuodelta 1951 on mielenkiintoinen. Wirkkala on piirtänyt suunnitelmaan myös vanhan kirkon paikan. Mitat hän lienee saanut tarkastuslautakunnan muistiinpanoista vuodelta 1803. Kirkko oli n. 21 m pitkä, vähän yli 9 m leveä ja n. 5,5 m korkea.

*Ilmari Wirkkalan laatima Akaan vanhan hautausmaan kaunistussuunnitelma v. 1951.
Kuva Akaa-Seura*

Mikäli piirustus vanhan kirkon sijainnista pitää paikkansa, niin Konhon kartanon kammiohauta näyttäisi olleen puoliksi kirkon ulkopuolella. On mahdollista, että hauta on ollut alun perin ns. muurihauta tai hirsistä salvottu hauta kirkon kuorin lattian alla. Sinne olisi haudattu Konhon omistajina olleita sukuja kuten Loschöld, Tammelin ja Barck. Vasta kirkon purkamisen jälkeen 1820-luvun lopulla kammiohautaa olisi jatkettu ja siihen olisi tehty uusi sisäänkäynti. Tieto tästä olisi unohtunut eikä lähteissäkään ole mainintoja.

Vänrikki Claes von Qvanten myi Konhon talonpoikaisille ostajille 1814. Tuskinpa uusilla omistajilla olisi ollut halua kustantaa suhteellisen kallis rakennustyö. Tilanne muuttui, kun aatelisherra Carl August Granfelt tuli vävyksi Konhoon 1828 naituaan talon ainoan perillisen Brita Katariina Juhanintyttären. Avioliitosta syntyi kuusi lasta vuosina 1831-1844.

Ennen kuolemaansa 1877 C.A. Granfelt joutui hautaamaan kaikki lapsensa ja vaimonsa. Lapset olivat kaikki nuoria, naimattomia aikuisia, jotka yhtä lukuun ottamatta kuolivat keuhkotautiin. On hyvin mahdollista, että Granfeltin koko perhe haudattiin tähän kammiohautaan, lukuun ottamatta 1874 Tukholmassa kuollutta ja sinne haudattua tytärtä. Mikäli Granfeltin perhettä ei olisi haudattu kammiohautaan, heillä olisi varmuudella muistokivet hautausmaalla. Lapset kuolivat 1850-luvun puolivälin jälkeen, jolloin hautamuistomerkit olivat jo yleistyneet ja varakkaampi väki pystytti niitä haudoilleen.

Emil Holmbergin kertomuksen mukaan hänen appensa, kappalainen K.J. Ahonius siunasi C.A. Granfeltin 9.2.1877. Kun vainaja oli saateltu hautakammioon, heitti Ahonius avaimen pienestä aukosta kammioon sanoen, ettei sinne enää ketään tultaisi hautaamaan (Juho Lehto 1917). Konhon kartanon hautakammiossa on pienet reiät oven yläpuolella, joista avain sopisi. Mellin-suvun hautakammio on täysin

umpinainen, ellei sitten myöhemmissä korjauksissa mahdollisia aukkoja ole laastittu umpeen.

Vuonna 2003 hautakammioon oli yritetty murtautua tekemällä aukko sisäänkäynnin oven viereen. Seurakunnan työntekijän paikatessa rikottua aukkoa, hän kurkisti hautaan ja näki muutamia mustalla veralla verhoiltuja arkkuja, jotka oli asetettu päällekkäin. Nämä arkut lienevät Granfeltin perheenjäsenten viimeinen leposija. Arkut ovat edelleen hautakammiossa (Kimmo Lyytikäinen 2025).

Yöllisen murtautumisen jälki Konhon kammiohaudassa 2003. Kuva Eija Haapalainen Vapriikin kuva-arkisto.

Hautakammion rakentamisajankohdasta voisi saada arvion, mikäli kattorakenteiden puuosista tehtäisiin dendrokronologinen tutkimus. Kohde ei kuitenkaan liene niin arvokas, että tutkimusta ainakaan toistaiseksi rahoitettaisiin.

Mellin-suvun eli Viialan kartanon kammiohauta

Viialan kartanon kammiohauta rapistuneena 1980

Hautaan ja Viialan kartanoiden omistaja Berndt Johan Mellin anoi vuonna 1810 lupaa rakennuttaa hautakammio, jossa hänen luunsa saisivat levätä rauhassa. Hänen pyyntöönsä suostuttiin sillä ehdolla, että tarkastusmiehet osoittaisivat paikan. Berndt Mellin kuitenkin kuoli jo seuraavana vuonna ja hauta jäi rakentamatta. Hautakammio valmistui vasta kesällä 1844, mutta tiedossa ei ole sen rakennuttajaa. Akaan seurakunnan inventaarioluetteloissa hautakammion mainitaan kuuluvan Mellin-suvulle. Akaan haudattujen luetteloista 1844-1890 ei kuitenkaan löydy ainuttakaan Mellin-sukuun kuulunutta vainajaa.

Viimeinen Mellin muutti Akaasta 1842 ja on mahdollista, että hautakammio jäi suvun kenotafiksi, eli muualle haudattujen muistomerkeksi. Se on tyhjä, eikä tiedossa ole, että sitä koskaan olisi tyhjennetty. Onkin mahdollista, että hautakammio olisi

rakennettu sen haudan paikalle, jonne Mellin-sukua olisi haudattu kirkkohautausten kiellon jälkeen. Akaassa haudattiin vuosina 1773-1818 vielä 13 Mellin-nimistä vainajaa. Hautapaikka olisi katsottu arvokkaaksi kivisakastin ja kirkon vieressä. Tuntuisikin luontevalta, että hautakammio olisi rakennettu heidän muistolleen. Vuosina 1730, 1732 ja 1762 kuolleet Mellinit haudattiin kirkkoon.

Hautakammio oli jo 1900-luvun alussa pahoin rapistunut. Alkuperäisen lautakaton tilalle tehtiin harvinainen liuskekivikatto ja ulkopinnan rappauksia ilmeisesti paikattiin. Holmberg mainitsee myös, että Konhon hautakammion katto pellitettiin uudelleen. Töiden kustannuksista vastasi tamperelainen pankinjohtaja Nils Idman ja työnvalvojana toimi varikonjohtaja Emil Holmberg. Työt suoritettiin suunnilleen samoihin aikoihin, kun Holmberg kunnosti sakastia museoksi 1904.

Nils Idmanin kiinnostus hautakammioiden kunnostukseen lienee liittynyt siihen, että hänen äitinsä Beata Sofia Mellin oli kotoisin Kylmäkosken Hautaan kartanosta. Tästä aatelissuvusta haudattiin myös 16 vainajaa Akaaseen vuosina 1730-1818. Osa suvusta haudattiin kirkkoon, jossa heillä lienee ollut hautakammio. Viimeksi kuolleet haudattiin kirkkotarhaan, ehkäpä juuri maanpäällisen hautakammion paikalle. Pankinjohtaja Nils Idman oli varmasti tietoinen sukunsa vaiheista Akaassa ja kunnioitti heidän muistoaan korjauttamalla hautakammion. Nils Idman tuli myöhemmin kuuluisaksi tekemästään pankkikavalluksesta, josta hän jäi kiinni 1912. Hän oli tuolloin Suomen Yhdyspankin Tampereen konttorin johtaja.

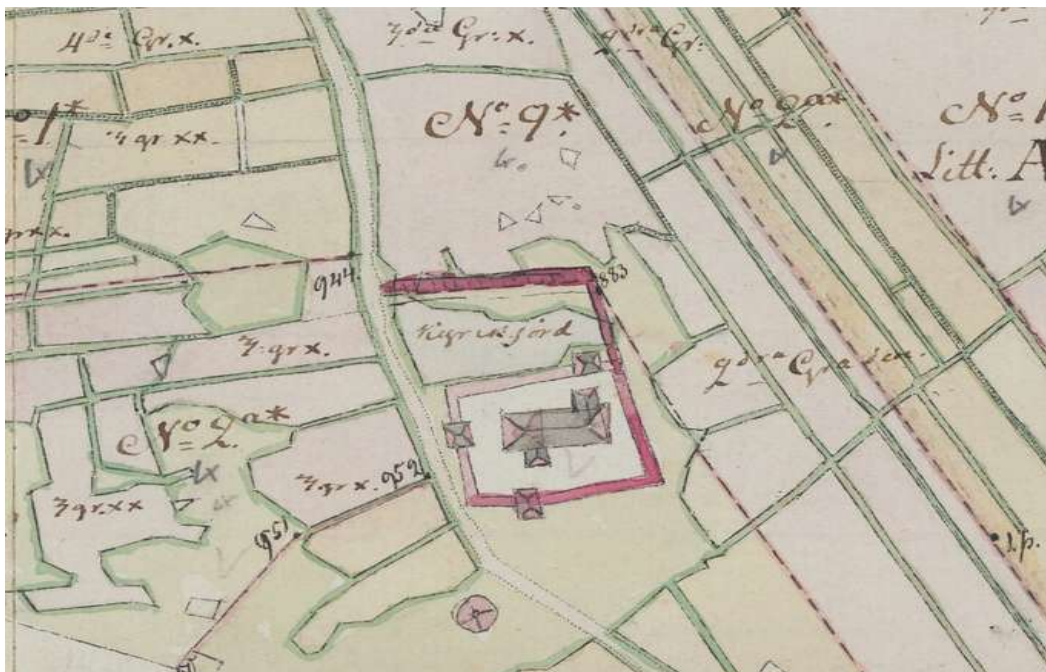

Vasen: Pankinjohtaja Nils Idman 1880-luvulla. Kuva: Vapriikin kuva-arkisto
Oikea: Varikonjohtaja Emil Holmberg 1920-luvulla. Kuva: Akaa-Seuran kuva-arkisto

Hautausmaa 1700- ja 1800-luvuilla

Edeltävinä vuosisatoina hautausmaan alue oli pieni ja sijaitti syrjässä Toijalan taloista, joiden yhteismaasta alue lienee lunastettu. Ensimmäinen kirkko rakennettiin jo 1400-luvun puolivälissä, siis jo ennen kuin Akaasta tuli itsenäinen seurakunta vuonna 1483. Arvio kirkon rakentamisen ajankohdasta perustuu Pentti Zetterbergin puunlustoajoitukseen vanhan kirkon hirsistä, joita hyödynnettiin Kurvolan kartanon päärakennuksen rakentamisessa. (Zetterberg 1997/98). Kivisakasti rakennettiin kirkon yhteyteen 1509 (Zetterberg 1997/98).

Hautausmaan tai kirkkotarhan alue oli suhteellisen pieni rakennusten ympärillä. Keskiajalla pitäjän väkiluku oli vaatimaton ja tila riitti pitkään. Osa seurakunnan omistamasta hautausmaan alueesta pohjoislaidalla olikin muussa käytössä vielä 1600-luvun puolella. Kirkkoväki käytti sitä hevoshakana jumalanpalvelusten aikana ja alue oli myös vuokrapeltona lukkarilla vuodesta 1698. (Suvanto: Akaan historia I, s.342). Tämä alue oli vielä 1760-luvulla osittain aitaamatta, mutta on merkitty kirkkotarhaksi.

Kuva: Maanmittaushallituksen arkisto/ Toijala, tiluskartta ja isojaon jakokirja 1761-1783/ Kansallisarkisto.

Maanmittari Petter Häggström aloitti Akaan Toijalankylän isojaon 1760-luvulla. Yllä oleva kartta on hänen laatimansa vuodelta 1766. Kartta on vanhin näin yksityiskohtainen Akaan kirkosta ja hautausmaasta ja on ilmeisen huolellisesti piirretty. Kartassa näkyy Akaan vanha kirkko, eteläseinustalla sisäänkäynti ja pohjoisseinustalla kivisakasti. Maanmittari N. Avanderin vuonna 1700 laatimassa Akaan tiluskartassa kirkkorakennukseen on piirretty korkea kellotorni. Yllä olevassa kartassa se näyttäisikin olevan eteläpäädyssä.

Kirkkotarha on osittain ympäröity puuaidalla eli ”plankulla”, joka oli tehty paksuista lankuista. Ilmeisesti siinä ei käytetty hirsiä, kuten monissa muissa seurakunnissa 1700-luvulla. Vanhoja hirsiaitoja on vielä kunnostettuina mm. Pöytyällä ja Loimaan vanhalla kirkonpaikalla. Aidan tarkoitus oli pitää peto- ja kotieläimet pois tonkimasta hautoja. Aita myös rajasi siunatun maan ympäristöstä. Talollisille oli tarkoin määritelty manttaalin mukaan lankkuaidan pituus, jonka he olivat velvollisia rakentamaan ja ylläpitämään. Talon aitaosuus varustettiin puumerkein.

Aidassa oli myös kiinnityskohta talon hevoselle, kunnes aidan rapistuessa - korjausvelvollisuutta vältellen - hevosen pitäminen aitaan sidottuna kiellettiin kokonaan vuoden 1730 piispantarkastuksen päätöksellä (Suvanto 1954). Aidasta oli jatkuvaa murhetta ja korjaamista lykättiin ja lykättiin. Lopulta päätettiin syksyllä 1828 pitäjänkokouksessa, että uusi aita rakennettaisiin harmaakivestä. Tämä päätös etenikin varsin ripeästi ja aidantekijäksi valittiin puuseppä Gustaf Grönlund vuonna 1831.

Varmasti aidantekoon tarvittiin työvoimaa painavien kivien siirtelyyn ja nostamiseen. Työ kesti myös ainakin vuoden tai kaksikin. Kivien kuljetus oli myös suuri ponnistus. Tiedossa ei ole, mistä kiviaines paikalle tuotiin. Näin kuitenkin 1830-luvun alkupuolella hautausmaa sai harmaakiviaidan ja nykyisen laajuutensa.

Samaan aikaan kiviaidan kohotessa muurattiin tiilestä paksut porttipylväät, jotka katettiin taitavalla peltityöllä. Pylväät kalkittiin valkoisiksi. Valurautainen portti hankittiin suojaamaan hautausmaan rauhaa.

Häggröm on piirtänyt karttaan myös kaksi katettua porttirakennelmaa etelä- ja länsilaidalle. Niitä on Hämeessä kutsuttu myös nimellä ”Läpikäytävä”. Akaan seurakunnan inventaarioluettelossa vuodelta 1828 on mainittu kaksi asehuonetta, joita ne myös voisivat olla. Niitä käytettiin mm. hautausvälineiden ja muiden työkalujen varastona.

Kuva: Toivo Rehtilä 1930-39/ Finnan tietokanta

Kuvassa on Asikkalan hautausmaan läpikäytävää. Vastaavanlaiset olivat ehkäpä myös Akaan kirkkotarhan reunassa, joko ovellisina tai avonaisina. Akaan läpikäytävät tai mahdolliset asehuoneet on kuitenkin purettu viimeistään 1830-luvun alussa uuden kiviaidan tieltä.

Häggströmin kartassa on vielä yksi rakennus kirkon pohjoispuolella sakastin takana. Se saattoi olla luuhuone (benhus), joka on mainittu seurakunnan omaisuuden inventaarioluettelossa, joka on kirjattu heinäkuussa 1828. Luuhuoneesta tarkemmin hautaamisen yhteydessä.

Hautausmaata laajennettiin länteen 1766 ja uudelleen 1775 etelään, jolloin hautausmaa sai nykyisen pinta-alansa. Hiekkaa ajettiin jatkuvasti uusien hautausten suorittamiseksi. Viimeksi hiekkaa ajatettiin vielä 1870-luvulla. Hiekanajosta vastasivat tietenkin talot manttaalin mukaan. Vielä 1950-luvun alussa, kun Ilmari Wirkkalan hautausmaan kaunistussuunnitelmaa toteutettiin, täytemaata tuotiin alueen tasaamiseksi. Vuosisatojen aikana ajetun maakerroksen paksuus lienee paikoitellen noin kaksi metriä.

Näkyvin muutos hautausmaalla on ollut vanhan kirkon purkaminen. Pitäjänkokouksessa 21.9.1828 on mainittu, että vanha kirkko edelleen seisoo paikallaan koskemattomana. Kirkko ilmeisesti purettiin seuraavien kahden vuoden aikana.

Akaan Vanhan hautausmaan hautamuistomerkit

Vielä 1700-luvulla hautamuistomerkit olivat yksittäisiä poikkeuksia, joihin oli varaa vain harvoilla yhteisöjen arvohenkilöillä. Nämä hautakivet olivat myös usein tuontitavaraa, sillä Suomessa ei ollut riittävästi ammattitaitoisia kivenhakkaajia.

Hautakivien ja valurautaisten ristien pystyttäminen haudoille alkoi 1800-luvun alkupuolella ja yleistyi vuosisadan loppua kohden. Haudat katsottiin pysyväisluontoisiksi, vaikka omistusoikeutta niihin ei ollut. Tämä käytäntö vauhditti hautamuistomerkkien hankintaa. Vasta 1800-luvun lopulla suku sai lainvoimaisen omistusoikeuden. Hautaa piti kuitenkin hoitaa pitämällä kivet ja ristit pystyssä sekä hauta siistinä. Laiminlyönnistä hauta voitiin ottaa seurakunnalle.

Hautakivien valmistus kotimaisin voimin alkoi hiljalleen 1800-luvun alkupuoliskolla, mutta oli vielä tuolloin kallista käsityötä. Teollisen valmistuksen myötä hautakivet saatiin edullisimmin, mutta 1800-luvun lopullakaan kaikilla ei ollut niihin varaa. Valurautaisten ristien valmistus alkoi Suomen rautaruukeissa ja valimoissa 1840-luvulla ja edullisempina ne yleistyivät ko. vuosisadan puolivälin jälkeen. Hautamuistomerkkien hinta on monesti mainittu akaalaisten perukirjoissa.

Hautamuistomerkkejä hankkivat haudoilleen aateliset, papit, suurtalolliset, virkamiehet sekä hyvin ansainneet käsityöläiset. Nämä yhteiskuntaluokat ovat myös edustettuina Akaan vanhalla hautausmaalla. Köyhemmän väen nimiä ei kiveen hakattu eikä rautaan valettu. He saivat tyytyä puisiin risteihin tai hautalautoihin, jotka pian lahosivat mahdollistaen hautojen uusiokäytön. Rivihautoihin haudatut köyhät ja lapset jäivät ilman minkäänlaisia merkkejä.

Rovastintarkastuksen pöytäkirjaan merkittiin Akaan hautausmaalla tehty katselmus vuonna 1882. Tarkastaja huomautti siellä täällä lojuvista lahonneista hautaristeistä ja vaati niiden asiallista hävittämistä. Samalla annettiin kehoitus uuden hautausmaaksi sopivan alueen hankkimisesta seurakunnalle.

Akaan vanhalla hautausmaalla on jäljellä 31 hautamuistomerkkiä, joista 24 on hautakiviä, viisi rautaristejä ja kolme erityyppisiä raudasta valmistettuja merkkejä. Lisäksi alueella on kaksi kammiohautaa.

Tässä on kaksi 1800-luvun pystykiveä, joiden korkeus on suurempi kuin leveys. Tätä muotoa käytettiin lähes poikkeuksetta koko 1800-luvun. Näiden kivien nimipuoli on kokonaan tai osaksi mattahiottu ja taustapuoli ja reunat karkeasti muotoiltu eli ns. pukkelihakattu. Tätä tyyliä ovat esim. Kirkkoherra Hildenin ja Oslanderin veljesten kivet 1880-luvulta. Materiaalina on käytetty harmaata graniittia. Kuvat: Timo Jansson

Johan Laccenius k. 1832

Matti Laatu k. 1833

Graniittisia kiviä muotoiltiin myös taidokkaammin. Reunat tasoitettiin ja kivet muotoiltiin päältä. Nimipuoli myös mattahiottiin kokonaan, mutta taustapuoli jäi karkeammalle pinnalle. Alla esimerkkeinä Venäjän kartanon omistajan Johan Lacceniuksen (k. 1832) ja Saviniemen talollisen Matti Laatun (k. 1833) kivet, jotka ovat punaista graniittia. Kuolinvuodesta ei varmuudella voi päätellä, milloin kivi on hankittu. Hautakivet on voitu pystyttää vuosiakin hautauksen jälkeen. Kuvat: Timo Jansson.

Hautaan kartanon Rosa Nylundin (k.1867) hautakivi. Taustalla Signe Nylundin (k.1880) kivi. Kuva: Timo Jansson

Hienoa kivityötä 1800-luvun loppupuoliskolta edustavat Kylmäkosken Hautaan kartanon haudat. Kivet ovat kuutionmuotoisia, isokokoisia ja lepäävät paksujen jalka- ja välikivien päällä. Hautakivet ovat kauttaaltaan tasaisiksi hiottua mustaa graniittia. Hautatiedot ovat vaaleammalla pohjalla ja kivien huipulla on ollut pienet ristit, jotka ovat kadonneet. Alueen kuudesta Hautaan kartanon kivistä neljä edustaa tätä tyyliä ja kaksi vanhempaa 1850-luvun alkupuolelta tyypillisempää kivityöstä. Luultavasti Hautaan kivet ovat aikanaan maksaneet huomattavasti enemmän muihin hautausmaan muistomerkkeihin verrattuna.

Kurvolan säterin isännän Matti Erkinpojan hautakivi on harvinainen, sillä se on laakaan asetettu. Kivi jäljittelee kivikirkkojen lattian alle haudattujen muistokiviä, jotka ilmaisivat kammiohaudan paikan. Kivi on vuodelta 1860, eikä täten ole koskaan ollut kirkossa. Tämä kivi on kuitenkin samalla paikalla kuin aikoinaan 1700-luvulla sijainnut Kurvolan hautakammio tai muurihauta Akaan vanhassa kirkossa. Aluetta ympäröi hieno rauta-aita vielä 1970-luvulla, mutta ilkevallasta johtuen se poistettiin. Aita on nykyisin seurakunnan varastossa. Aitauksen sisäpuolella oli myös Kurvolan nuoren emännän Matilda Kurvolan pystykivi. Se on luultavasti kaatunut 1960- tai 1970-luvulla ja viety pois.

Vanhin hautaristeistä on kirkkoherra Isak Perdenin perheen haudalla, jonne haudattiin vuosina 1844 ja 1845. Suurikokoinen ja painava risti lienee ensimmäisiä Suomessa valmistettuja, mutta voi olla myöskin tuontitavaraa.

Kotimaassa hautaristien teollinen valmistus alkoi suuremmassa mittakaavassa 1800-luvun puolivälin jälkeen ja risteistä tuli hyvin suosittuja. Näihin erikoistuneet rautatehtaat julkaisivat myyntiluetteloita malleistaan, joihin sitten valettiin haudattavan tiedot. Muutamasta Akaan hautausmaan rististä onkin valmistaja tiedossa. Risti saatettiin tilata myös taottuna taitavilta kyläsepiltä. Rautainen risti ei kestänyt aikaa kuten kivinen. Ne ruostuivat poikki ja olivat ilkeimmälle alttiita. Akaassakin vanhoja 1800-luvun ristejä on poistettu rikkoutuneina, eikä niitä enää ole tallella. Hautausmaan ristit Akaassa ovat pääosin 1870- ja 1880-luvuilta ja ovat kevyempiä ja sirompia kuin Perdenin risti.

*Vasen: Kirkkoherra Isak Perdenin hautaristi perheen haudalla (k. 1844 ja 1845).
Kuva: Pekka Ahlfors*

*Oikea: Rusthollarin pojan Axel Sjöstedtin (k. 1873) hautaristi. Kuva: Heli Haavisto
Vapriikin kuva-arkisto*

Seuraavaksi kaksi esimerkkiä erilaisista, rautaisista hautamuistomerkeistä.

Vasemmalla Tiuran rusthollari Erik Tiuran ja vaimonsa Matildan muistoksi pystytetty rautainen, näyttävä hautamerkki. Erik Tiura kuoli 1880. Kyseistä mallia valmisti AB Strömdals bruk Juantehdas OY. Hautamerkissä on runsas koristelu, kuten goottilainen kolminaisuuskuvio, alaosan soihdut sekä uskonnolliset tekstit merkin toisella

puolella. Oikealla vuonna 1889 kuolleelle virkatalon vuokraaja Juha Katajalle hankittu rautainen muisto, jossa puu kannattelee nimitaulua. Valmistaja oli Velj.Friis Oy Kalajoki.

P

Akaan vanhalla hautausmaalla kaikki hautamuistomerkit ovat itä-länsisuuntaisia, ja kiven nimipuoli on länteen päin. Tapa omaksuttiin jo kristinuskon varhaisaikoina. Haudattujen kasvot ja jalat ovat itään päin kohden auringonnousua, joka symbolisoi ylösnousemusta.

Kaikkiaan muistomerkeissä on 49 haudatun nimet. Lapsia vanhempiensa haudassa on seitsemän ja yksi veljensä haudassa. Pelkästään lapsille pystytettyjä kiviä tai ristejä on viisi, ja näissä haudoissa on yhteensä kahdeksan lasta. Oma kivi on neljällä nuorena ja naimattomana kuolleella (heidän ikänsä ovat 18, 18, 19, ja 22). Yllättävän moni haudatuista (20) on lapsia ja nuoria, minkä selittää 1800-luvun korkea

lapsikuolleisuus. Näiden nuorena kuolleiden vanhemmat olivat myös pitäjän varakkaampaa väkeä, kuten papistoa, suurempia talollisia ja yksi aatelinenkin, mikä tietenkin mahdollisti haudalle kiven tai ristin hankinnan.

Vanhimmat haudat ovat kivisakastin läheisyydessä. Tätä pidettiin arvokkaimpana paikkana, kun hautaaminen kirkkoon loppui. Kirkkoherra Zacharias Tamlanderin hauta vuodelta 1828 (kivi on hävinnyt ilmeisesti 1980-luvulla) sekä hänen äitinsä Anna Tamlanderin (k. 1813) hauta ovat vanhimmat Akaan kirkkomaalla. Kirkkoherra luultavasti hankki äidilleen hautakiven vasta muutamia vuosia tämän kuoleman jälkeen. Vanhin kuolinvuosi on kuitenkin 1813. Tamlanderit haudattiin vanhan kirkon ollessa vielä pystyssä alttaripäädyn ulkopuolelle. Kirkon purkamisen jälkeen 1820-luvun lopussa vapautui hautapaikkoja kirkon paikalta. Siihen haudattiin suuren Venäjän kartanon omistaja Johan Laccenius syyskuussa 1832. Hän oli kuollut Humppilassa jo saman vuoden kesäkuussa, joten maahanpanijaiset pidettiin kolme kuukautta kuoleman jälkeen. Kirkkoherra Perdenin perheen hautaristi ajoittuu vuodelle 1845 ja on myös kivisakastin läheisyydessä. Nämä kolme hautamuistomerkkiä ovat ainoat 1800-luvun ensimmäiseltä puoliskolta.

Kuvassa vanhimmat hautamuistomerkit. Zacharias Tamlanderin hävinnyt kivi oikealla.

Vaikka kirkkomaa kuuluu Akaan Toijalankylän alueeseen, vain yhden täällä syntyneen ja kuolleen, eli Johan Oslanderin, kivi on hautausmaalla. Edes niiden noin 15 hautamuistomerkin joukossa, jotka ovat hävinneet 1950-luvun alun jälkeen, ei ollut ainuttakaan toijalalaista, viittä lasta lukuun ottamatta. Toijalankylä on ollut aina Akaan suurin kylä, johon kuului toistakymmentä kantatilaa jo keskiajalta lähtien. Kantatalojen Kurvolan ja Köyväriellä isännillä on hautamuistomerkit, mutta hekin olivat syntyneet muualla.

Haudatuista lähes puolet olivat muuttaneet muista pitäjistä Akaaseen. He muuttivat tänne uuteen virkaansa kuten papit, toiset ostettuaan tilan, jotkut naimakauppojen kautta ja muutamat muihin ammatteihin. Kolmannes hautakivien alle haudatuista ei kuulunut talollisten luokkaan.

Ruotsinkielisiä hautakiviä on vain neljä. Postexpeditören A. Estlanderin kivessä vain ammattinimike on ruotsiksi. Venäjän kartanon omistajan Johan Lacceniuksen kivi on kokonaan ruotsiksi, vaikka suku oli täysin hämäläinen. Kirkkoherra Isak Perdenin risti on ruotsiksi, koska hänen käytti sitä virkakielenään 1830- ja 1840-luvuilla. Masinisti Johan Ekstrand oli kotoisin Dragsfjärdistä ja puhui äidinkielenään ruotsia, joten hautaristin teksti on ruotsiksi.

Hautausmaan vaiheita vuoden 1890 jälkeen

Hautausmaa oli täyteen haudattu 1800-luvun loppupuolella. Viimeiset haudat 1880-luvulla kaivettiin pohjoispuoliselle alueelle lähelle kiviaitaa. Sinne haudattiin mm. kirkkoherra Johan Lauren 1889. Hän ei siis saanut hautapaikkaa sakastin läheltä, vaan paikasta, jonne oli ennen haudattu rikolliset ja itsemurhan tehneet. Aivan pohjoisnurkkaan haudattiin myös aatelispojat Guy ja Rudolf af Forselles. Heidän kivensä on jossain vaiheessa siirretty keskemälle hautausmaata. Pohjoispuolelle haudattiin 1882 myös kirkkoherra Erik Hilden, jonka ensimmäinen vaimo oli haudattu sinne jo 30 vuotta aiemmin.

Suomessa terveysturvalliset kiinnittivät myös huomiota taajamien keskellä oleviin hautausmaihin. Niitä alettiin pitää terveydelle haitallisina ja tavoitteeksi tuli uusien hautausmaiden perustaminen kauemmaksi asutuksesta. Akaassakin rakennettiin yhä lähemmäksi hautausmaata ja viereiselle markkinapaikalle anottiin virallista toripäivää. Uusi maa-alue oli ostettu seurakunnalle Sipilän talon maista ns. Leanderin mäen vierestä Hietasilla, ja paikka oli 1880-luvun puolella saatettu haudattavaan kuntoon. Uuden hautausmaan ensimmäiset hautaukset tehtiin heinäkuussa 1890.

Vanha hautausmaa jäi omaan rauhaansa. Heinä kasvoi, puiset ristit ja hautalaudat lahosivat sijoilleen ja puusto runsastui. Vanhaa kirkkotarhaa kuitenkin siivottiin, pidettiinhan kivisakastin museota auki vierailijoille. Myös hengellisiä tilaisuuksia järjestettiin, kuitenkin harvakseltaan.

Yksi varhaisimpia valokuvia on arkeologi Juhani Rinteen ottama vuodelta 1906 (kuva Museovirasto/Finna). Kuvan oikeassa reunassa on vielä vanha hautalauta pystyssä pitkän heinän keskellä.

Hautausmaata eivät kaikki toijalalaiset aina arvostaneet, kuten voi nähdä alla olevasta Toijalan sanomissa julkaistusta seurakunnan ilmoituksesta 17.5.1919.

Ilmoituksia.

Ilmoitus.

Utaan seurakunnan vanhalla hautausmaalla tarpeeton oleskelu, vaatteiden kuivaaminen ja läpikuluminen kielletään ankaran, lais ja määrätyn sakon uhalla. Samoin muilta seurakunnan hautakummuilta uudella hautausmaalla kielletään ilkiwaltaisuuden harjoittelu.

Ymmärtäkös: yleisö antaa armonsa vyhitetyille alueille ja tähtäntäntytöön itsekin armonsa mukaisesti.

Utaan kirkkowaltuusto.

Erikoinen tapaus oli kolmen Viron vapaussodassa kaatuneen akaalaisen ruumiiden säilytys kivisakastissa huhtikuussa 1919. Täältä vainajat vietiin ruumissaatossa kirkkoon siunattaviksi 21.4., josta matka jatkui uudelle hautausmaalle. Kaatuneet Anselm Jokinen, Kalle Saarinen ja Väinö Niinisaari saivat muistomerkin haudalleen. Luultavasti kunnanlääkäri Kaarlo Palkosen ruumista säilytettiin myös kivisakastissa. Hän oli ensimmäinen espanjantautiin menehtynyt toijalalainen. Hänet haudattiin 27.9.1918.

Kovasti vastalauseita synnytti vanhan hautausmaan puiden kaato syksyllä 1920. Kaataja oli ylittänyt valtuutensa tai väärinkäsittänyt kirkkoneuvoston päätöksen ja kaatanut lähes kaikki puut. Kaadetut puut myytiin huutokaupalla. Alla oleva kuva on 1920-luvulta. Puita on istutettu vahingon jälkeen.

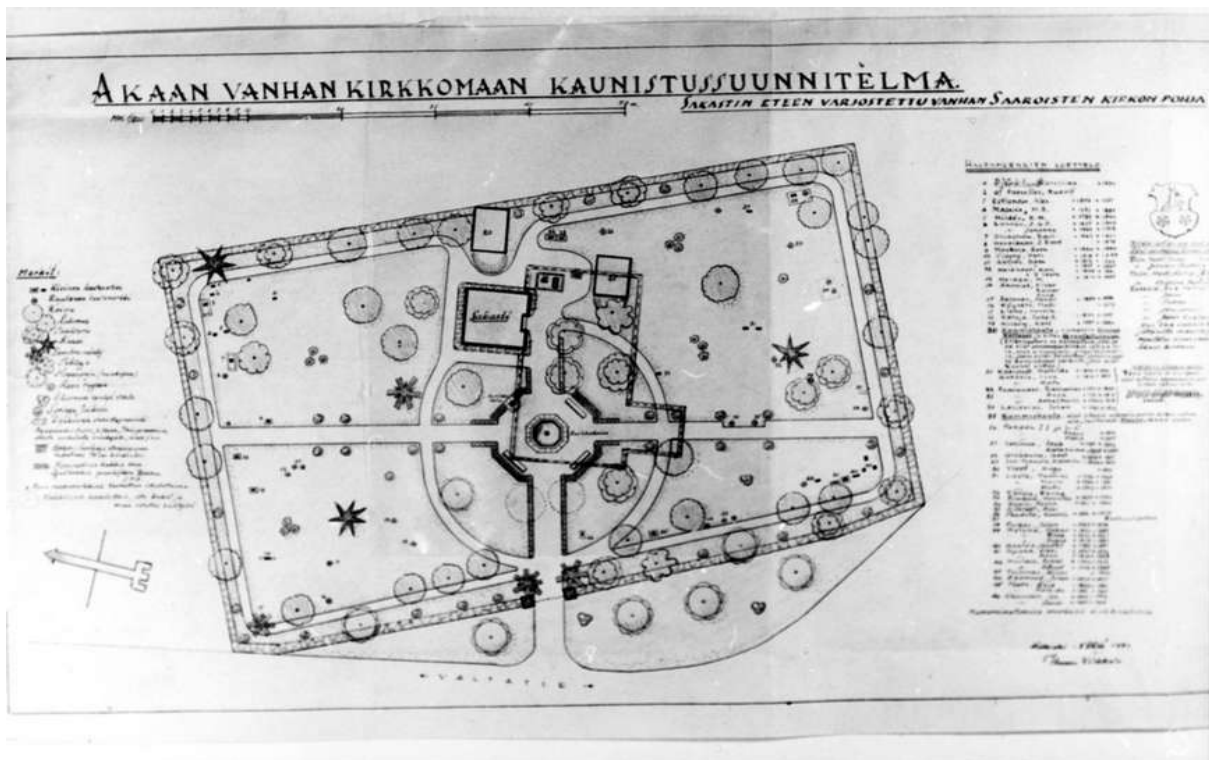

Antti Raskin albumi

1930-luvulla hautausmaalla pidettiin harvakseltaan hengellisiä tilaisuuksia. Akaan seurakunnan 450-vuotisjuhla kesällä 1933 oli suuri tapaus, joka kokosi runsaasti väkeä vanhalle hautausmaalle. Ohjelmaan kuului runonlausuntaa, torvisoittoa ja vt. kirkkoherran, rehtori V.I.Suvannon juhlapuhe. Hautausmaa oli siivottu ja edesmenneiden kirkkoherrojen hautakivet puhdistettu ja kukitettu. Sakastin oven yläpuolelle oli kiinnitetty graniittinen muistolaatta, joka on edelleen paikoillaan.

Sotavuosien johdosta vanhalla hautausmaahan ei tehty isompia korjauksia tai uudistuksia. Tilaisuudetkin lienevät olleen vähäisiä.

Vuonna 1951 seurakunta tilasi hautausmaa-arkkitehti Ilmari Wirkkalalta Akaan vanhan kirkkomaan kaunistussuunnitelman. Wirkkala toimi Hautaismaiden ystävät ry:n toiminnanjohtajana vuodesta 1933. Yhdistys nosti hautausmaiden hoidon kulttuuritehtäväksi ja yhdistyksen kädenjälki näkyy tänäänkin monilla Suomen hautausmailla. Varsinkin Ilmari Wirkkala suunnitteli satoja hautausmaita, sankahautoja ja hautapatsaita. Myös hänen poikansa Tapio ja Tauno Wirkkala ottivat osaa suunnittelutyöhön.

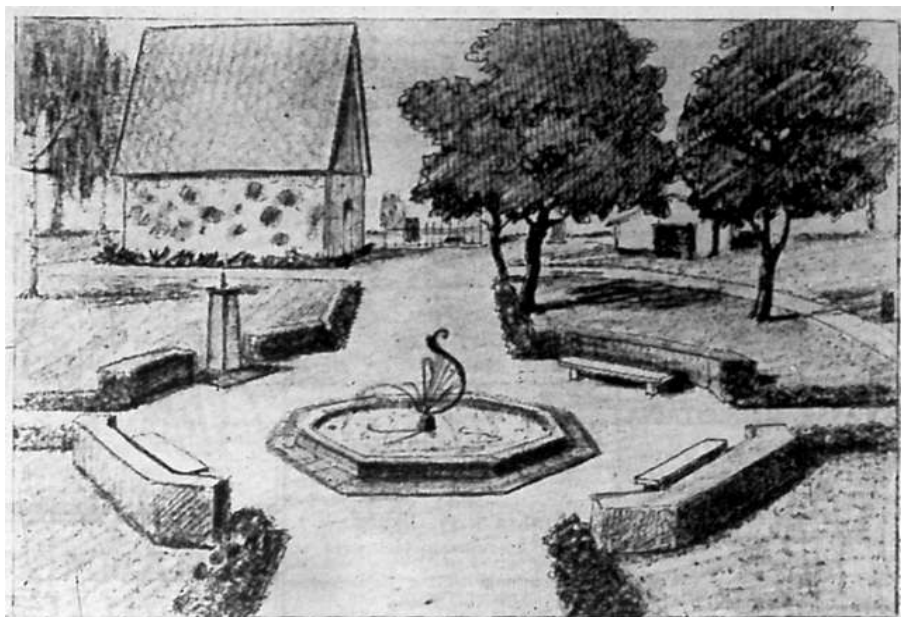

Suunnitelmassa istutukset on tarkasti nimetty. Kirkkomaata kiersivät hiekkakäytävät ja yksi poikkikäytävä. Wirkkala inventoi myös haudat. Ainoastaan suihkukaivo jäi toteutumatta. Wirkkala hahmotteli myös oletetun vanhan kirkonpaikan. Kuva: Akaa-Seuran arkisto.

Akaassa pantiin toimeksi ja jo syksyllä 1951 alustavat työt aloitettiin. Seuraavassa lainaus tehtailija Jonni Helpiön haastattelusta Toijalan Sanomissa 10.11.1951. Helpiö toimi myös Akaan seurakunnan taloudenhoitajana.

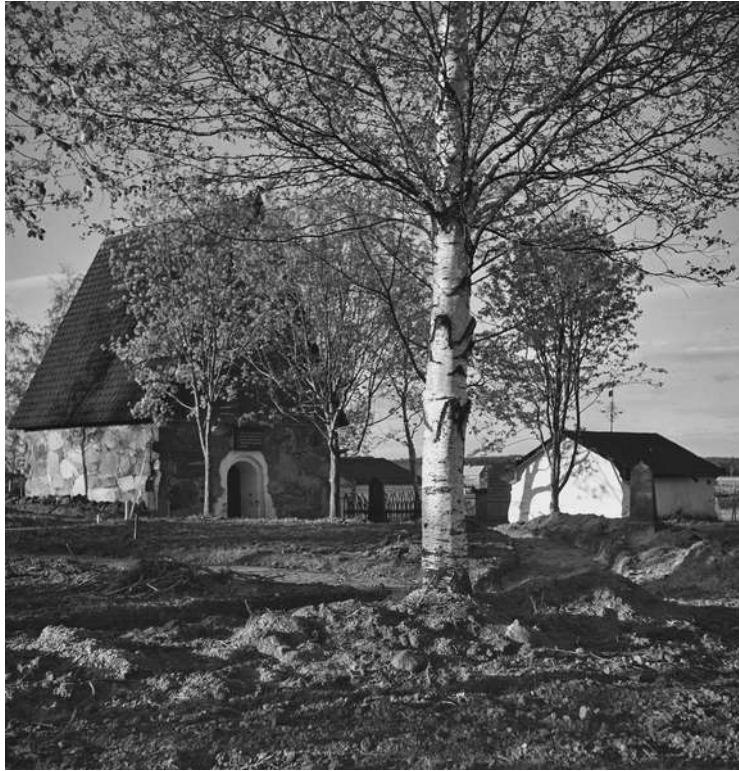
Tässä on vastaus toimittajan kysymykseen: ”vanhalla hautausmaalla on kovasti karsittu puita?”

”Niin on. On tarkoitus saada sieltä piilopaikat pois, jotta humalaiset ja muut häiriötä tuottavat ainekset eivät pääsisi siellä oleskelemaan. Siitä on tarkoitus tehdä avara ja valoisa, tehdään uusia istutuksia, keskelle suihkukaivon paikka. Vasta sitten, kun kauppalaan saadaan vesijohto, voidaan laittaa suihkukaivo. Vanha aurinkokello kirkollisesta museosta tuodaan myös puistoon keskiaukeamalle. Hautausmaasta on tehty tarkka kartta ja hautamerkit pannaan paikoilleen sikäli kun arkistosta saadaan selvää niiden oikeasta paikasta. Ensi keväänä tehdään uudet käytävät ja kylvetään ruohonurmi. Maantiestä saadaan osa hautausmaapuiston levitykseksi. Maantiehän sai puolesta osan Kansallispankilta pullonkaulan aukaisemiseen tarpeellisen kappaleen. Töitä tehdään yleensä tänä syksynä niin paljon kuin ennätetään ja keväällä jatketaan.”

Akaan vanha kirkkomaa uudistetaan tämän näköiseksi.
Keskellä suihkukaivo. Suihkuallas valetaan betonista ja verhotään liuskeella ulkosivulta, reunoilta sekä pohjaltaan. Pääsuihku keskeltä ylös ja säteettäisiä siimoja parikymmentä sivuille. Suihku järjestetty 1/2 hv. moottorilla ja palautusvedellä toimivaksi. Aurinkokellon pilari tulee karkeaksi hakattua graniittia, johon vanha aurinkokello kiinnitetään.

Piirros hautausmaan tulevasta näkymästä. (TS 10.11.1951)

*Kaunistussuunnitelman toteutusta vuonna 1952. Kuva: Pekka Kyytinen/Finna
Hiekkakäytävien perustaminen tehtiin huolella. Pintamaa kaivettiin pois melko
syvältä.*

Kirkkotarha muuttui kauniiksi puistoksi, eikä sitä niinkään mielletty hautausmaaksi. Paikallinen nuoriso vietti siellä aikaansa, vaikka olikin seurakunnan palkkaamien hautausmaavahtien valvonnan alla 1960- ja 1970-luvuilla. Kielenkäyttöön omaksuttiin yleisesti nimi ”Luupuisto”, nuorison kielessä mentiin ”luille”. Hienoimmillaan puisto oli varmastikin 1960-luvulla ja vielä 1970-luvun alkupuolella. Wirkkalan istutukset olivat parhaimmillaan ja tasainen nurmikko peitti aluetta.

Yleistyvä ilkeävalta 1970-luvulta alkaen johti muutoksiin. Kurvolan vanha, hieno rauta-aita sakastin vieressä kaadettiin ja siirrettiin aluksi kivisakastiin. Nykyisin aita on siunauskappelin varastossa. Hautakivi kaadettiin ja rautaristejä katkottiin. Wirkkalan inventoidessa haudat 1951 hautamuistomerkkejä oli lähes 50, nykyisin paikoillaan 31. Hautakammioiden rautaovet ja sakastin ikkunaluukku väännettiin sisällepääsyn toivossa. Raaputuksia ilmestyi niin kivi- kuin laastipintoihin.

Valitettavaa oli myös alueen ja etenkin sakastin oviaukon käyttäminen pisuaarina. Akaan seurakunta oli kyllästynyt jatkuvaan ilkivaltaan, joten ehdotettiin koko alueen ympäröimistä ilmeisesti puuaidalla. Tähän kysyttiin mielipidettä 1974 Museovirastolta, joka antoi ehdotukseen kuitenkin kieltävän vastauksen.

Keväällä 1975 Museoviraston rakennushistorianosasto teki kivisakastin tarkastuksen. Tuolloin todettiin paanukaton huono kunto ja sen korjaukseen tarjottiin asiantuntija-apua. Samana vuonna käsiteltiin seurakuntaan tullutta pyyntöä Sipilän suvun muistomerkin pystyttämistä hautausmaalle. Tätä Museovirasto ei hyväksynyt vedoten muinaismuistolakiin. Akaan vanha hautausmaa oli luokiteltu lainsuojaamaksi muinaismuistoalueeksi.

Vanhan hautausmaa 1950-luvun lopulla. Kuva: Akaa-Seuran arkisto

Kirkkoarkkitehtuurin tutkija Marja Terttu Knapas kuvasi Akaan hautausmaata ja kivisakastia kesällä 1974. Kuva: Finna

Hautausmaan suurimmat laajennukset tehtiin 1760- ja 1770-luvuilla. 1820-luvun loppuun mennessä alue oli saavuttanut nykyisen pinta-alansa, ja se ympäröitiin kiviaidalla ja portinpielillä rautaisine portteineen.

Vuonna 1979 hautausmaata yritettiin poikkeuksellisesti pienentää. Toijalan liikennejärjestelyt vaativat päättäjien mukaan koko porttisivun siirtoa puolitoista metriä sisäänpäin. Näin tapahtuessa kiviaita kokonaisuudessa olisi pitänyt purkaa ja latoa uudelleen. Pystytys olisi vaatinut vielä metrin verran kaivuuta aidan taakse, jotta aidan vaatima maatuki olisi saatu tehtyä. Myös kalkitut, tiiliset portinpielet piti siirtää. Tämä olisi tarkoittanut sitä, että hautausmaata olisi ollut kaivettava auki 2,5 metriä aidan sisäreunasta. Kaivuutyö olisi tuhonnut osan haudoista, varsinkin osan Hautaan kartanon haudoista eteläkulmassa. Ymmärrettävää onkin, että suunnitelmasta nousi vastustus niin kansalaisten kuin Museoviraston puolelta.

Kirkkoherra Martti Alaja oli esitellyt kirkkovaltuustolle kaupungin ostotarjouksen, 4800 markkaa, jolla seurakunta myisi 208 m² kaistan omistamastaan hautausmaasta ja sen ulkopuolelta, eli varsinaisesta hautausmaasta 2,5 metrin kaistaleen. Kauppa hyväksyttiin 2.4.1979, eikä tuomikapitulilla eikä kirkkohallituksellakaan ollut mitään kauppaa vastaan. Hanke eteni Museoviraston ja paikallisten harmiksi.

Loppukesällä kaivinkone aloitti kiviaidan purkamisen eteläkulmasta, mutta työn keskeytti eräs taiteilijarouva, joka istuutui aidalle eikä hievahtanutkaan. Hänen määrätietoisuutensa pelasti aidan. Pian myös läänistä tullut soitto keskeytti työn lopullisesti ja siirryttiin valitusvaiheeseen. Kaupunginhallitus valitti asiasta korkeimpaan hallinto-oikeuteen, joka kuitenkin hylkäsi valituksen 11.12.1980. Näin hautausmaa sai jäädä nykyiselle paikalleen.

1990-luvulla hautausmaata kiertävät hiekkakäytävät alkoivat hiljalleen ruohottua ja hävisivät pian näkyvistä. Myös Wirkkalan suunnitelman puu- ja pensasistutuksia oli huonokuntoisuuden ja ikääntymisen seurauksena poistettava. Utta ei juurikaan istutettu, vaan hautausmaan annettiin olla avonaisempi. Näin ollen hautausmaa on palautettu lähelle alkuperäistä asuaan. Kuitenkin siisteys ja hoidettu nurmi tekevät siitä hiljaisen ja viihtyisän puiston.

Kivisakasti Akaan ensimmäisenä museona

Suomessa heräsi kansallinen innostus paikallismuseoiden perustamiseen 1800- ja 1900-lukujen taitteessa. Näin myös Akaassa varikonjohtaja Emil Holmbergin aloitteesta kivisakastiin perustettiin museo vuonna 1904. Rakennus oli käynyt tarpeettomaksi, kun uusi kirkko valmistui 1817 ja vanha hautausmaa jäi pois käytöstä 1890. Luultavasti sakastia käytettiin vielä 1800-luvun vuosikymmeninä vainajien säilytykseen varsinkin talviaikaan.

Huonokuntoinen sakasti kunnostettiin uusimalla lattia ja muuraamalla sortuneen kellarin seinä. Työn suoritti paikallinen itsellismies V. Kulmala ja tarvikkeet ostettiin Matti Lindgrenin (myöhemmin Lahdensuu) kaupasta.

Kivisakastin lattian alla sijaitsevasta suuresta Kurisniemen Tipurin rusthollin sukuhaudasta poistettiin 18 vainajaa. Arkut olivat pahoin lahonneet ja osa vainajista mummioituneessa tilassa. Kaikki jäänteet haudattiin yhteiseen hautaan, joka sijaitsi lähellä Konhon kammiohautaa. Museoon jäi nähtäville neljä arkkua, kaksi aikuisten ja kaksi lasten. Holmbergin mukaan viimeinen haudaus oli vuodelta 1828. Kirkon lattian alle hautaaminen kiellettiin lopullisesti keisarillisella asetuksella 1822, joten viimeinen haudaus suoritettiin kuusi vuotta kiellon jälkeen. Ehkäpä hautauksen mahdollisti sakastin jääminen pois kirkollisesta käytöstä. Vainajan henkilöllisyydestä ei ole tietoa.

*Akaan keskiaikainen alttarikaappi. Kaappi on nykyisin nostettu kirkon seinälle.
Kuva: Timo Jansson*

Museossa oli esillä lähinnä kirkollista esineistöä Akaan vanhemmasta kirkosta. Keskiaikainen alttarikaappi, joka edustaa 1400-luvun tyyliä, oli varmastikin museon arvokkain esine. Muita esineitä olivat puinen madonnaveistos katoliselta ajalta, kaksi vanhaa kynttiläkruunua, toinen rautainen ja toinen puinen, sekä lukkari Abraham Löfroosin veistämä ”Kristus ristillä”, jonka Pätsiniemen kyläläiset olivat lahjoittaneet kirkolle 1825. Museossa oli myös neljä aatelissukujen hautajaisvaakunaa, jotka ovat taidokkaasti veistetyt ja maalatut. Esillä oli lisäksi kaksi vanhaa messukassukkaa vuosilta 1708 ja 1801 ja muutamia paikallisia talonpoikaisesineitä, joita oli saatu lahjoituksina. Museossa oli myös rahakokoelma, mutta se varastettiin talvella 1918. Rikos lienee jäänyt selvittämättä.

Loschöld-suvun vaakuna

Loschöld-suvun vaakuna

Pauli-suvun vaakuna

Pistolhjälm-suvun vaakuna

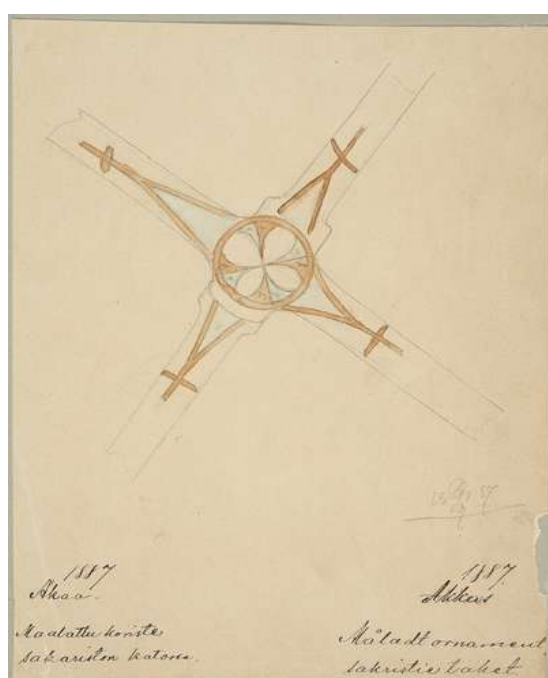
Opastus Akaan museoon 1920-luvulla. Museoon pääsyä valvoi G. Strandberg, jolla oli leipomo torin kulmassa. Kuva: Akaa-Seura

Sakastirakennus museona oli aivan liian pieni. Se oli pimeä, kylmä ja kostea ja aiheutti esineille vaurioita vuosikymmenten aikana. Puiset osat joutuivat laholle alttiiksi ja maalit rapistuivat alttarikaapista ja hautavaakunoista. Näitä epäkohtia arvosteltiin ajan sanomalehdissä, mutta parempaa paikkaa ei ollut saatavilla. Varmasti perustaja Emil Holmberg tiesi tämän, mutta ilmeisesti laittoi paloturvallisuuden etusijalle. Museo siirrettiin 1950-luvulla Akaan kirkon eteisen vieressä olevaan pieneen varastotilaan. Tämä huone oli pienempi kuin kivisakastin tila ja niinpä museo tulikin käsittämään vain kirkollista esineistöä.

Lähes puoli vuosisataa kivisakastissa ei kuitenkaan täysin turmellut esineistöä. Mittava konservointi jouduttiin kuitenkin myöhemmin suorittamaan. Aatelisvaakunat on ripustettu kirkon eteisen seinille ja messukassukoita säilytetään nykyisin kirkon sakastissa.

Korjauksia ja konservointeja kivisakastissa ja hautausmaalla

Akaan hautausmaan rakennuskantaa on pyritty pitämään kelvollisessa kunnossa vuosikymmenten aikana. Vaikka hautausmaa jäi pois käytöstä, sen kulttuurihistoriallinen arvo ymmärrettiin jo alkuvuosikymmeninä. Toimenpiteet kohdistuivat lähinnä kivisakastiin ja kammiohautoihin. Paikka houkutteli myös tutkijoita, arkkitehtejä ja perinneharrastajia. Mm. arkkitehti K.G. Grahn kävi piirtämässä Akaan hautausmaalla jo 1887.

Kuvassa Grahnin ikuistama kuvio sakastin kattoholvista. Kuva: Museovirasto/Finna

Vuonna 1904 kivisakastin sisäpuoli kunnostettiin museoksi, jonne kerättiin pääosin kirkollista esineistöä. Tämän hankkeen alullepanijana toimi varikonjohtaja Emil Holmberg. Samaan aikaan korjattiin Viialan ja Konhon kammiohaudat pankinjohtaja Nils Idmanin rahoituksella. Viialan hautakammion malkakatto vaihdettiin kivipaanuihin ja Konhon kammion katto pellitettiin uudelleen (Lehto 1917). Ilmeisesti näihin tehtiin myös kalkkilaastipaikkauksia.

Kivisakastiin vaihdettiin uudet paanut 1913 (Lehto 1917). Varmasti paanut oli uusittu jo aikaisempien vuosisatojenkin aikana. Kattoa piti myös tervata muutamien vuosien välein. Toijalan Sanomissa julkaistiin 20.4.1929 uutinen sakastin ullakon tyhjentämisestä pulujen jätöksistä. Tätä jätettä lehti mainitsee tulleen 23 kuormaa. Lisäksi luukut ullakolle suljettiin, jotta pulujen pesiminen loppuisi. Tätä toimenpidettä eivät kuntalaiset kuitenkaan hyväksyneet ja niinpä jo kahden viikon kuluttua luukut oli avattava jälleen. Mielenkiintoista kansalaisaktivismia! Ilmeisesti pulut kuuluivat erottamattomana osana sakastiin. Useissa vanhoissa valokuvissa pulut istuvatkin katon harjalla.

Suurempia korjauksia ei 1930-luvulla liene tehty. Luultavasti vain kalkkimaalia siveltiin paikkauksiin rappausten lohkeillessa. Sotavuosina ja vielä 1940-luvun lopulla seurakunnalla oli muita asioita hoidettavana ja taloudellinen tilannekin oli tiukka.

1950-luvun alussa toteutettiin Ilmari Wirkkalan mittava kaunistussuunnitelma. Tiedossa ei tuolta vuosikymmeneltä ole rakennusten korjauksia tai konservointeja. Seuraavilla vuosikymmenillä keskityttiin sakastin paanukaton tervauksiin. Myös näkyvämpi ilkeä pakotti pienempiin korjauksiin.

Akaan seurakunta valmistautui 1980-luvun alussa 500-vuotisjuhlaan, jota täällä vietettiin monin tilaisuuksin kesällä 1983. Edellisenä kesänä aloitettiin vanhan hautausmaan ja kivisakastin ympäristön siistiminen juhlakuntoon sekä kammiohautojen ja sakastin korjaustyöt. Kirkkohallitus oli myöntänyt avustusta Museoviraston suosituksesta, ja Museovirastolta oli saatu myös korjaussuunnitelma.

Vuonna 1982 seurakunta solmi urakkasopimuksen rymättyläläisen Jukka Kantolan kanssa. Urakka sisälsi kammiohautojen paikkarappaukset ja Konhon haudan katon reunapellitusten uusimisen. Viialan kammiohautausta tilattiin kivipaanuja kadonneiden

tilalle. Paanut tilattiin todennäköisesti Eräjärven Sälpä Oy:ltä. Nämä kivipaanut erosivat muodoltaan alkuperäisistä ja ovat edelleen nähtävissä. Kantolan urakkaan kuului myös portinpylväiden ja rautaportin korjaukset. Sakastin kattopaanuista vaihdettiin viidennes. 1990-luvun alussa Jukka Kantolan yritys kattoi länsilapteen kokonaan uusilla paanuilla ja itälapteen osittain. Hautausmaan valurautaportti poistettiin 1980-luvun lopulla, eikä sen nykyistä sijaintia tiedetä.

Suomen keskiaikaisten kirkkojen spesialisti, tutkija Markus Hiekkänen kävi tutkimusmatkalla Akaan sakastissa tammikuussa 1993. Hän keräsi tietoa väitöskirjaansa, jonka aiheena on Suomen keskiaikaisten kirkkojen luokitus ja ajoitus. Akaan kivisakastista on luku väitöskirjassa, joka julkaistiin 1994. Hiekkänen vaati ehdottomasti ullakon siivoamista lintujen jätöksistä, jota oli kertynyt taas metrin verran edellisen, vuoden 1929 puhdistuksen jälkeen. Tämä toive toteutuikin seurakunnan ripeän toiminnan ansiosta jo seuraavana vuonna 1994.

Seurakunta oli kysynyt jo 1990 konservaattori Pentti Pietarilalta kiviaidan korjaussuunnitelmaa. Paikallinen kiviveistämö Matti Jokinen oli tuolloin valmis purkamaan ja latomaan aidan uudelleen tarpeellisilta osin. Tuolloin korjaukseen ei vielä ryhdytty. Uudelleen asiaan palattiin 1994, jolloin em. Markus Hiekkasta kysyttiin tarkastamaan kiviaidan kunnostustarvetta. Elokuussa 1994 Hiekkänen saapui arviointikatselmukseen. Pidettyyn katselmukseen osallistui seurakunnan lisäksi kaupungin edustaja, koska vuoden 1979 maakaupoilla kaupungin omistama maa-alue ulottui nyt kiviaidan reunaan asti. Markus Hiekkänen palasi marraskuussa tekemään tarkemman arvion korjattavista kohdista ja ehdotti mm. aidan korottamista länsisivulta. Hän myös tuomitsi vuoden 1951 puistosuunnitelman toteutuneet puiden istutukset liian lähelle aita. Kiviaita korjattiin lopulta seurakunnan puutarhurin johdolla kesällä 2003.

Pohjoispuolen kulku hautausmaalle aiheutti vuosien aikana aidan lakoamisen. Kuva: Markus Hiekkänen 25.11.1994/Akaan seurakunta.

Pahimmat vauriot itäpuolen aidassa, jotka on aiheuttanut maan painon ja juuret. Aidan korjausta kesällä 2003. Veikko Luukkasen kaivinkonetta varten tehtiin maasilta hautausmaalle.

Latomista odottavat kivet kerättiin keskemälle hautausmaata. Kuva: Akaan srk.

Viimeksi sakastin konservointi on suoritettu elo-syyskuussa 1996. Kohteena olivat sakastin sisätilat. Sakasti oli aikaisemmissa korjauksissa vain puhdistettu päällisin puolin, mutta nyt konservaattorit Anna-Liisa ja Tapio Hiltunen suorittivat kuukauden kestäneen perusteellisemmän konservoinnin.

Sakastin muurikomero ja ristiholvi vuonna 1974. Muurikomeron seinustalla näkyvissä paikkauksia. Valokuva väärentää seinän värin. Kuva: Marja Terttu Knapas/ Finna

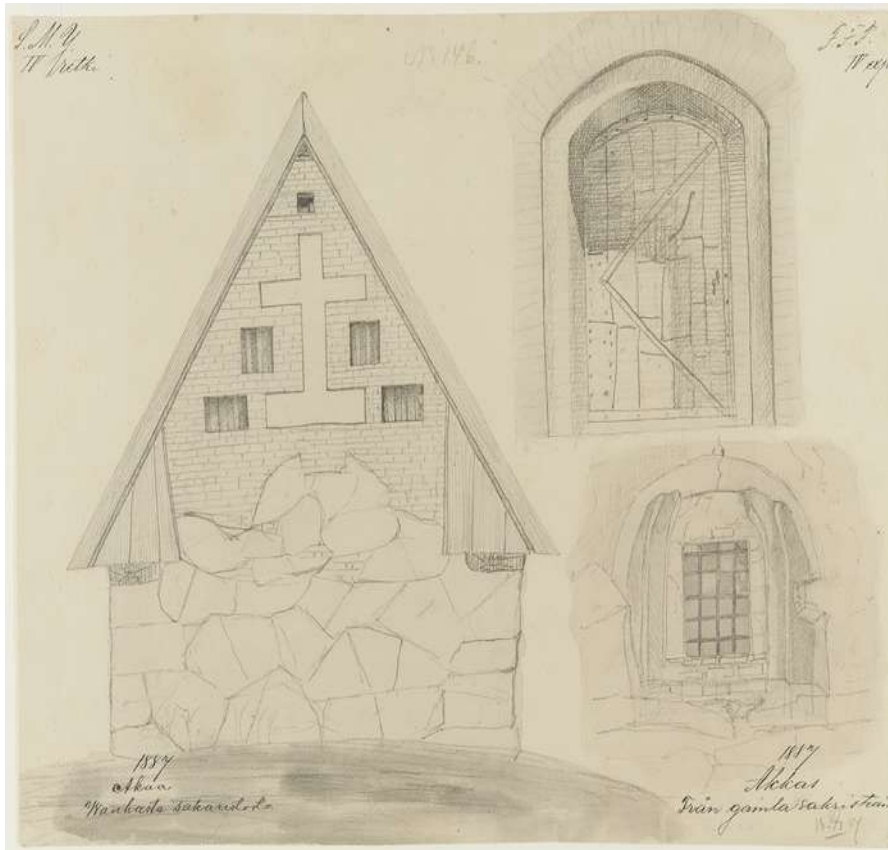
Holvia puhdistettaessa paljastui oven smyggistä nimikirjaimet "A.H.1912". Anna-Liisa Hiltunen arveli, että mikäli kirjaimet olivat aidot, niin holvia olisi voitu viimeksi kalkita vuonna 1912. Holvia oli paikattu monin paikoin puhtaalla valkoisella kalkilla sakastin alun perin kermanväriselle pinnalle. Konservaattorit selvittivät, että holvi ja seinät oli kalkittu vain neljästi lähes viidensadan vuoden aikana. Holvin yläosan keskiaikaisen ja alkuperäisen kuvion (Lähes samanlainen kuvio on Lempäälän kirkon sakastin holvissa) puhdistuksen yhteydessä konservaattorit etsivät holvista ja seiniltä mahdollisia kuvioita. He löysivätkin viitteitä punamullalla maalatuista fragmenteista, mutta niitä ei enää saatu tarkennettua kalkkikerrosten alta.

Anna-Liisa Hiltunen arveli holvin ruoteiden joskus olleen tiilipinnalla. Edelleenkin seinällä olevat lametit puhdistettiin ja öljyttiin. Sakastin ulkopuolisen peltiluukun suoristaminen vaati paikallisen sepän työtä. Luukun alareunaan lisättiin sisäpuolelle haka. Ulko-ovesta poistettiin ruoste ja se maalattiin.

Hiltuset kertoivat useiden, vanhempien paikkakuntalaisten käyneen työmaalla. Jotkut muistelivat käyneensäkin sakastissa kouluaikoineen. He kertoivat lattian olleen niin lahon, että pelkäsivät jalan menevän siitä lävitse. Ruumisarkkujakin näkyi lattian alla.

Korjauksia koskevat tiedot/ Seurakunnan arkisto/Kimmo Lyytikäisen keräämä kansio Anna-Liisa ja Tapio Hiltusen työselitys konservoinnista v.1996. Seurakunnan arkisto/

Kuvia eri vuosikymmeniltä

Arkkitehti Karl Gustaf Grahn/ Piirustus Akaan kivisakastista 1887
Museovirasto/Finna

Sakasti ja Viialan/Mellinin kammiohauta kuvattuna 1900-luvun alkupuolella. Kuva:
Akaa-Seuran arkisto

Näkymä kirkolle ja torille v.1931. Kuva: Akaa-Seuran arkisto

Hautaamaan portti v.1910. Kuva: Akaa-Seuran arkisto

Tie hautausmaan portin ohitse keväällä 1919. Kuva: Akaa-Seuran kuva-arkisto

Tie siirrettiin kauemmaksi portista 1980-luvulla. Kuva: Akaa-Seuran kuva-arkisto

Talviasussa 1920-luvulla. Sakastin oven yläpuolella on vielä museon kyltti. Konhon kappelin katolla koristeellinen tuuliviiri, jota Ari Yrjänä käytti Akaan seurakunta 500-vuotta -julistessa. Kuva:Akaa-Seuran kuva-arkisto

Tuuliviiri on siirretty kivisakasti katolle 1980-luvun lopulla. Kuva: Antti Mero 1983

Vuonna 1933 kiinnitettiin graniittinen laatta sakastin oviaukon yläpuolelle seurakunnan täyttäessä 450 vuotta. Kuva: Markus Hiekkanen 1994/Akaan seurakunnan arkisto

”Vuonna 1483 perustetun Akaan seurakunnan vanha kivisakasti ja hautausmaa. Tässä on sijainnut myös seurakunnan ensimmäinen puukirkko. Hiljenny Herran edessä kunnioittamaan esi-isien muistoa”

Hautausmaan aukiota 1960-luvulla. Kuva: M.Oksala/Ulla Ludenbachin albumi

Aurinkokello vuodelta 1665, siirretty Akaan kivisakastin museosta graniittisen tolpan päälle hautausmaan aukiolle. Tämä oli osa Ilmari Wirkkalan kaunistussuunnitelmaa 1951. Kello on ilkivallasta johtuen nykyisin kirkon pienessä museohuoneessa.

Kuva:Mauno Oksala/Akaa-Seuran kuva-arkisto

Talvi 1960-luvulla Kuva: M.Oksala/Ulla Ludenbachin albumi

Hautausmaa syksyllä 1983. Kuva: Antti Mero

a

Ullakolle on käynti pienestä luukusta tikkaiden yläpäästä. Kuva: Arkkitehtitoimisto Livady 2007

Osa II: Haudattujen tarinat

Jos muuten ei ole ilmoitettu, kaikki osion valokuvat ovat Timo Janssonin ottamia. Osa kuvista on otettu yöllä infrapunakameralla, jotta kuluneet tekstit on saatu paremmin näkyviin.

Einar ja Rainer Ahoniuksen hauta

EINAR AHONIUS

RAINER AHONIUS

Ilmari Wirkkalan inventaarion mukaan tässä kivessä on myös 1864 kuolleen tyttären Annan nimi, mutta kiven alaosa on jäänyt mullan alle nurmikkoa tehdessä.

Einar (s. 7.8.1875) ja Rainer (s. 12.8.1873) olivat kappalaisen Carl Johan Ahoniuksen ja hänen vaimonsa Johanna Haartmanin kaksi nuorinta lasta. Kaikkiaan Ahoniuksella oli 9 lasta. Poikien kohtaloksi koitui vuoden 1875 tuhkarokkoepidemia, johon

Akaassa menehtyi 13 lasta. Uhreista neljä olivat Toijalaan tulleiden radanrakentajien lapsia. Einar ja Rainer menehtyivät kahden päivän välein 20.3. ja 22.3. 1875. Carl Johan Ahonius oli Akaan kappalaisena 31 vuotta (1861-1892) sekä kirkkoherrana neljä vuotta (1892-1896).

Johan Ekstrandin hauta

Kuva: Heli Haavisto/Vapriikin kuva-arkisto

Här Hvilar Maskinisten / Johan Walter Ekstrand / s. 12.8.1847 k. 1.12.1887

Masinisti eli koneenkäyttäjä Johan Walter Ekstrandin valurautainen hautaristi on vanhin teollisuustyöntekijälle pystytetty hautamuistomerkki Akaassa. Oletettavaa on, että Akaan Höyrysaha osallistui hautajaiskustannuksiin ja hankki muistomerkin.

Viialaan perustettu Akaan Höyrysaha Oy (Akkas Ångsåg Ab) aloitti tuotannon 1874. Toiminnan laajentuessa saha tarvitsi ammattitaitoista työvoimaa, jota kuulutettiin Suomesta ja myös Ruotsista.

Johan Ekstrand oli syntynyt Dragsfjärdistä ja oli ruotsinkielinen. Hän oli työskennellyt rautateillä ja masinistina Viipurissa, Helsingissä ja Turussa, josta perhe muutti Akaaseen 1881. Masinisti Ekstrand kuoli kuitenkin keuhkotautiin jo 1.12.1887. Häneltä jäi vaimo ja neljä lasta.

Muistomerkki takaa. Kuva: Heli Haavisto/Vapriikin kuva-arkisto

Alexander Estlanderin hauta

*Postexpeditören
Alexander Estlander
s. 17.4.1850 k. 3.8.1882*

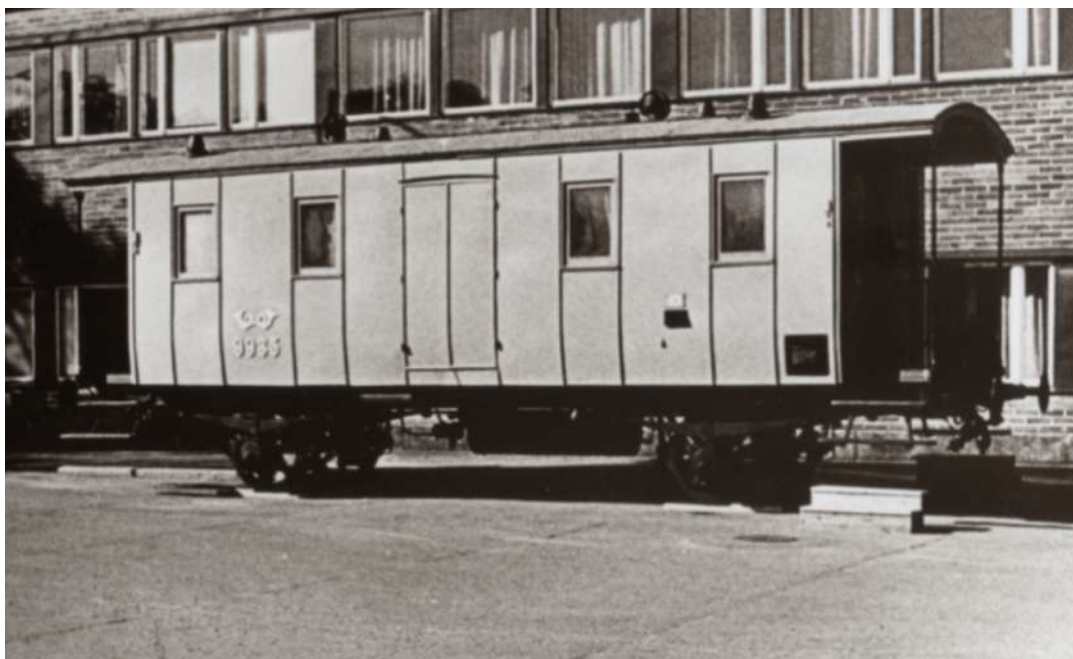
Alexander Estlander syntyi Turussa postintarkastaja Johan Estlanderin ja vaimonsa Constantia Degermanin perheeseen kuudentena lapsena. Alexander Estlanderista tuli toisen polven postilainen, kun hän sai nimityksen Viipurin postin kirjuriksi 1875. Seuraavan vuoden syksyllä hän sai kirjurin viran Turun postikonttorista. Alexander vihittiin 19.12.1880 Elise Henriette Delessert'n kanssa. Hän oli sveitsiläinen ja kotoisin Savignyn kaupungista. Elise oli luultavasti sukua Alice Wikströmin äidille Anna Maria Högströmille, joka oli myös sveitsiläinen ja syntyisin Delessert.

Elise Henriette Estlander – Delessert (Valkeakosken museot/Emil Wikström kokoelma)

Keväällä 1886 Alexander sai siirron Toijalaan Vaasan postitoimistosta. Rautatiepostin kuljetus lisääntyi rataverkon kasvaessa ja Toijalasta tuli risteysasemana uusi toimipaikka postin henkilökunnalle. Vaasasta siirrettiin neljä postiexpeditööriä ja viisi posteljoonia Toijalaan. Heidän työpaikkanaan olivat rautateiden postivaunut, joissa lähtevää ja saapuvaa postia käsiteltiin. Posteljoonit jakoivat ja vastaanottivat kirjepostin ja pakettipostin. Postiexpeditööreille kuului postin ja rahaliikenteen kirjaaminen. Toijalasta ”reissuposteljoonit ja reissuexpeditöörit” kulkivat Helsinkiin, Turkuun ja pisimmillään Seinäjoelle.

Tuon ajan postivaunu oli melko ankea työpaikka. Vaunun kulku oli epätasaista, mikä teki kirjoittamisen hankalaksi. Talvella kärsittiin kylmyydestä, kun ovea auottiin asemilla ja lähes kaikilla pysäkeillä. Kesällä riesana oli pölyävä hiekka, jota junan kulku nostatti radalta. Myös matkustajien läpikulku häiritsi työntekoa.

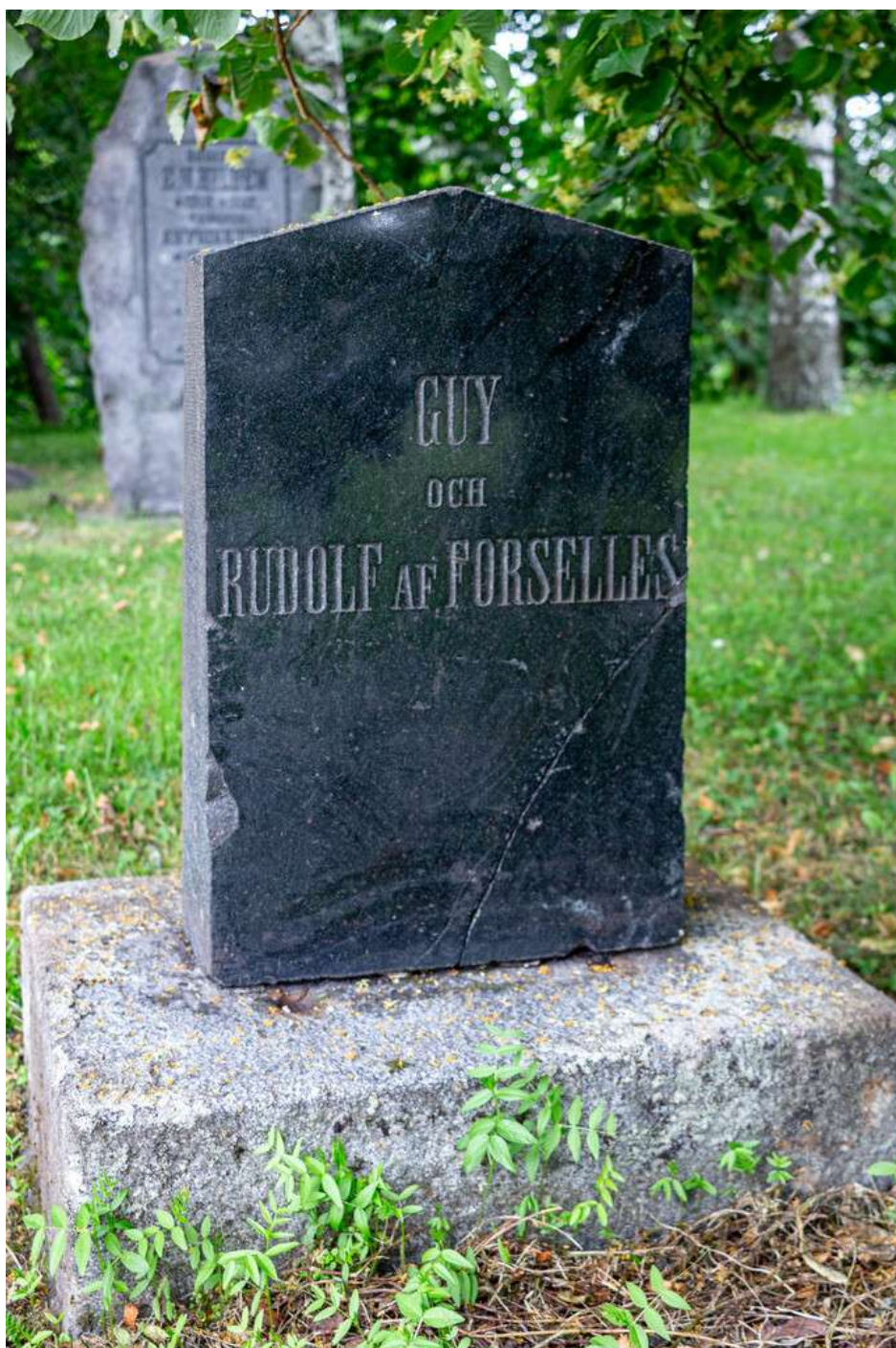
Tällaisessa postivaunussa Alexander Estlander kirjasi postia 1880-luvulla. (Kuva: Akaa-Seuran arkisto)

Toijala oli asemapaikkana varmaankin paha pettymys Estlanderin perheelle, joka oli tottunut Helsinkiin, Turkuun ja Vaasaan. Asunnot olivat ahtaita ja vaatimattomia. Kuvitella myös voi, miten sveitsiläisrouva joutui nostelemaan hameenhelmojaan Akaan kuraisilla teillä. Oman lisänsä alakuloon toi varmasti Akaan suurpalo elokuussa 1886. Tuolloin vanhasta Akaan Toijalankylästä tuhoutuivat lähes kaikki kantatilat. Aseman seutu sentään jäi tulipalon ulkopuolelle. Kesällä 1887 Estlander anoikin Pietarsaaren postitoimiston esimiehen virkaa, mutta hänen urapolkunsa päättyi kuolemaan keuhkotautiin 37-vuotiaana. Leski Elise Estlander muutti lapsineen Akaasta Turkuun 18.8.1888. Hän avioitui uudelleen kauppias Karl Åstbergin kanssa Turussa 19.12.1890.

Kuolinilmoitus julkaistiin 7.8.1887 Helsingfors Dagbladetissa

Guy ja Rudolf af Forsellesin hauta

*GUY /
OCH /
RUDOLF af FORSELLES*

Af Forsellesien muistomerkki on ainoa aatelisten hautakivi Akaan vanhalla hautausmaalla. Hautakivi ei sijaitse haudan kohdalla, vaan on siirretty aivan hautausmaan pohjoiskulmasta. Kivi oli ilmeisesti tiellä, kun Wirkkalan suunnittelemat hiekkakäytävät toteutettiin hautausmaan reunoille. Kivessä ei lue poikien syntymä- tai kuolinaikoja. Ne ovat:

Guy af Forselles s.12.06.1888 k.13.06.1888

Rudolf af Forselles s. 24.02.1890 k. 26.02.1890

Pojat olivat everstiluutnantti Fredrik af Forsellesin kuudestatoista lapsesta nuorimmat. Tuolloin Viialan kartanoa omistanut af Forselles oli kahdesti naimisissa. Ensimmäisestä avioliitosta syntyi yhdeksän ja toisesta seitsemän lasta. Vuonna 1882 everstiluutnantti af Forselles osti Viialan kartanon, jonne perhe muutti Elimäen Villikkalan kartanosta. Fredrik af Forselles muutti perheineen Helsinkiin syksyllä 1897 myytyään kartanon. Samalla päättyi myös viimeinen Akaan kartanoiden aatelistomistus.

Samana päivänä kun perheen viimeinen lapsi Rudolf syntyi, kuoli perheen uskollinen palvelija Karoliina Björklund. Hän oli hoitanut useimmat af Forsellesien lapsista ja oli näin työnsä tehnyt. Hänet haudattiin poikien viereiseen hautaan.

Af Forsellesin vaakuna

Kustaa Hautaan hauta

*Tässä lepää / Hautaan Säterin Rusthollari / GUSTAF ANTINPOIKA /
Syntynyt 14 p. Maalis kuuta / vuonna 1799 / kuollut 22 p. Heinä kuuta / vuonna
1857 / wirsi 390*

Kustaa Antinpoika syntyi talollisen poikana Näsärön talossa Lempäälän Lahden kylässä. Hänet vihittiin talollisentytär Anna Heikintyttären kanssa Kuokkalan Ollilasta 1830. Samana vuonna he muuttivat Akaaseen Uusi-Hautaan kartanoon, jonka Kustaa Antinpoika oli ostanut edellisenä vuonna. Myyjä luutnantti Johan

Tammelander oli joutunut taloudellisiin vaikeuksiin mm. rakennettuaan kartanoon uuden päärakennuksen 1820-luvulla. Kustaa Antinpoika otti nimekseen Nygård. Hän laajensi kartanoa uusilla tilanostoilla sekä perusti suuren ja tuottoisan viinanpolttimon.

Vuosien 1833-1854 aikana perheeseen syntyi kymmenen lasta, joista kolme menehtyi pieninä. Vuonna 1853 Kustaa Nygård osti vielä Vanha-Hautaan kartanon. Näin Hautaan kartano muodostui jälleen yhdeksi tilaksi. Kustaa Nygård kuoli 1857 hivutustautiin 58-vuotiaana. Kylmäkoskelle perustettiin samana vuonna oma hautausmaa, mutta Kustaa Nygård haudattiin vielä Akaaseen. Kartanon kaksi kolmannesta, eli Vanha-Hautaa, siirtyi testamentilla pojalleen Johan Oskarille, joka käytti sukunimeä Nylund. Uusi-Hautaan peri tytär Amanda Krook. Hautaan kartano jaettiin jälleen kahteen osaan. Myöhemmin suku Uusi-Hautaalla otti käyttöön sukunimen Hautaa ja tämä suku omistaa edelleen kartanon.

Uusi-Hautaan 1820 luvulla rakennettu päärakennus. Kuva: Museovirasto

Matti Heldanin hauta

M. HELTAN

s. 10.02.1810 k. 10.11.1889

Kiveen on päätynyt sukunimen muoto ”Heltan”. Kaikissa kirjallisissa lähteissä nimi on kuitenkin Heldan.

Matti Heldan oli paljasjalkainen nahkialalainen ja ruotusotilaan poika. Hänen isänsä Karl Redlig palveli Nahkialan ruodussa nr. 35 lähes 20 vuotta, osallistuen Suomen sotaan 1808-1809. Myös Matti Heldanin isoisä Tuomas Nacklin palveli Nahkialan

Pennolan ruotua nr. 35 yli 30 vuotta. Hän taisteli mm. Kustaa III:n sodassa 1788-1790.

Matti Heldan päteväytyi pitäjänräätiliksi sekä toimi myös kirkonvartijana ja haudankaivajana n. 34 vuotta. Hän oli yhteisönsä suuresti arvostama ja pidetty henkilö. Tästä kertoo esimerkiksi se, että akaalaiset antoivat hänelle muistolahjaksi hopeisen ankkurikellon 1886. Matti Heldanilta saatiin myös talteen hänen isänsä muisteluita Suomen sodan vaiheista. Tavallisten ruotusotilaiden kertomukset ovat sangen harvinaisia ja täten arvokas lisä Suomen historiaan.

Matti Heldanin ensimmäinen vaimo oli Akaan kappalaisen tytär Agatha Charlotta Justin. He saivat kaksi lasta, jotka menehtyivät syntymässä vuosina 1832 ja 1833. Agathan kohtaloksi koitui vuoden 1833 isorokkoepidemia, johon Akaassa kuoli n. 70 lasta ja vain kolme aikuisiän saavuttanutta. Matti Heldan avioitui uudelleen piika Ulrika Matintyttären kanssa 1841 ja tästä avioliitosta syntyi kaksi poikaa. Toinen pojista, myös nimeltään Matti, valittiin isänsä jälkeen kirkonvartijaksi 1890, mutta jo 1894 hän kuoli ilmeisesti sydänkohtaukseen kirkon sakastin kellarissa.

Erik Niklas Hildénin hauta

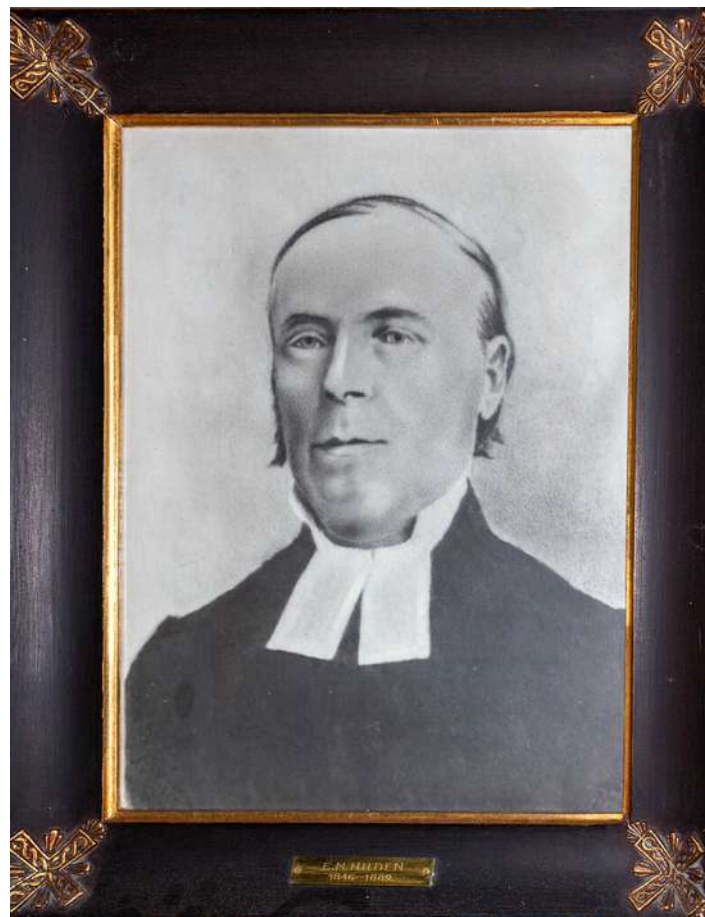

*Rovasti / E.N. HILDÉN / s. 1798. k. 1882. / Waimonsa / ANTOINETTE / s. 1813.
k.1852. / Lapset / SELMA / s. 1846. k. 1850. / AGNES / s. 1866 k. 1870*

Erik Hildén syntyi Limingassa 30.6.1798 Vesilahden kirkkoherran Carl Hildénin perheeseen. Hänet vihittiin Maria Antoinette Lilliuksen kanssa 1831. Tästä

avioliitosta syntyi kuusi lasta, joista esikoispoika Erik 1832. Hildén toimi Lehtimäen seurakunnan saarnaajana vuosina 1828-1833, minkä jälkeen hän oli kappalaisena Temmeksessä 1833-1846. Akaan kirkkoherran virkaa hän hoiti vuodesta 1846. Akaassa Maria Antoinette synnytti viimeisen lapsensa 1846. Erik Hildén jäi leskeksi 1852 Antoinetten menehtyessä punatautiin 38-vuotiaana.

Kirkkoherra Hildén avioitui uudelleen Antoinetten sisaren Karoliina Liliuksen kanssa 1854. Tästäkin avioliitosta syntyi kuusi lasta, joista viimeinen Artturi 1869. Erik Hildén oli tuolloin jo 70-vuotias. Hildénin naimattomia lapsia asui Pappilan Verhon huvilassa pitkään 1900-luvulle. Artturi Hildén teki työuransa Hämeen läänin varakamreerina ja kuoli 91-vuotiaana Verhon huvilassa 1960. Suomessa oli tuskin montaakaan mieshenkilöä, joka vuonna 1960 saattoi mainita isänsä syntyneen 1700-luvulla.

Rovasti Hildén. Kuva: Akaan seurakunta/sakasti

Juha Katajan hauta

TÄSSÄ LEPÄÄ / JUHA ADAM KATAJA / s. 11.12.1844 / k. 24.04.1889

Juha Adam Adaminpoika syntyi talollisenpoikana Vesilahden Hintsalan Skinnarin talossa. Hän muutti Akaan Haudanniemen Katajan sotilasvirkataloon, johon sai vuokraoikeuden kruunun huutokaupassa talvella 1872. Näin hänestä tuli ns.

sotilaspuustellin arentimies. Vaimoksi löytyi Urjalan Kehron Hutkon talollisentytär Karoliina Juhanintytär (s.1847). Heidät vihittiin lokakuussa 1872. Lapsia syntyi seitsemän - kaikki tyttöjä! Aikanaan taloon tulikin isännäksi vävy.

Kohtalokkaana iltana 24.4.1889 isäntä Juha Kataja oli palaamassa Toijalan kylältä, kun hän jostain syystä putosi kärryiltä tielle, josta hänet löydettiin kuolleen. Hevonen oli ilmeisesti pelästynyt, koska se tuli aika vauhtia kotiin rikkoutunein ajokaluin. Tapaturmasta uutisoi sanomalehti Hämäläinen 27.4.1889.

Juha Kataja oli perukirjoituksesta päätellen menestynyt vuokraajana. Navetassa 11 lehmää, yksi sonni, yksi hieho, viisi vasikkaa, peräti 16 lammasta ja tallissa neljä hevosta. Hänellä ei ollut velkoja, mutta huomattavia saatavia. Leskiemäntä sai asukasoikeuden Katajan virkataloon syksyllä 1889. Talon vuokraviljelyä jatkoi tyttären mies.

Hieman erikoisempi malmiristi ja jalkakivi maksoivat 50 markkaa. Valmistaja oli Veljekset Friis Kalajoelta.

Maria Kaulon hauta

*TÄSSÄ LEPÄÄ / KAULON VANHA EMÄNTÄ MARIA ERKINTYTÄR /
s. 18.11.1811 k. 27.04.1884*

Syntynyt Lempäälän Herralan Ljuhan rusthollarin tyttärenä. Ensimmäinen avioliitto Sääksmäen Partalan rusthollin pojan Aleksanteri Antinpojan kanssa 1839. Pari muutti Partalasta Akaan Kaulon isäntäpariksi 1848. Mies kuoli jo samana vuonna, vain 31-vuotiaana kohtaukseen. Leskiemäntä Maria Erkintytär avioitui uudelleen Kaarle Matinpoika Liehun kanssa 1850. Tämäkin avioliitto päättyi miehen kuoltua kuumeseen 1863 vain 39-vuotiaana. Vuodesta 1870 leskiemäntä nautti syytinkiä

Rätön Huovilan rusthollissa, jota emännöi hänen tyttärensä Maria Aleksanterintytär, joka oli mennyt naimisiin Axel Sjöstedtin kanssa. Tämä suku omistaa edelleen Rätön tiloja.

Maria Erkintytär kuoli Rätössä 27.04.1884, mutta häntä ei ole kirjattu Akaan haudattujen luetteloon. Hänen hautausmaksuaan ei myöskään löydy Akaan seurakunnan tileistä vuodelta 1884. Perukirjoitus on laadittu Rätössä ja on Tammelan tuomiokunnan arkistossa. Perukirjoituksessa on mainittu hautajaiskustannukset sekä hautaristin hinta, joten valurautainen risti on pystytetty hänen haudalleen pian maahanpanijaisten jälkeen.

Matts Kurvolan hauta

*Tässä lepäävät säteri rusthållin isäntä / MATTS ERIKINPOIKA KURVOLA
synt.se 8.p.elokuuta w.1792 kuoli se 16.p.tammikuuta 1860 / ja hänen tyttäräns
GUSTAVA HENRIKA / synt.16.p.tammikuuta w.1840 kuoli 27.p. toukokuuta 1841.*

Kurvolan säterin hauta sijaitsi Akaan vanhan kirkon kuorin lattian alla. Tämä hauta lienee samalla paikalla, mutta otettu käyttöön vasta vuosia kirkon purkamisen jälkeen. Hautakivi on vaakatasossa ja hautaa on ympäröinyt hieno valurautainen aita, joka on siirretty ilkivallasta johtuen jo 1970-luvulla Akaan seurakunnan varastoon.

Matti Erkinpoika syntyi Parkkarin rusthollissa Tyrvännön Mälkiäisissä 18.7.1792 (kivessä on väärä syntymäpäivä ja kuukausi). Vuonna 1822 hän siirtyi isännöimään Retulan kartanon puolikasta. Hän osti 1837 Akaan Kurvolan säterirusthollin eli kartanon, jonne asettui muuttokirjojen mukaan 1839. Ensimmäisen vaimonsa kuoltua hän nai Anna Kristina Tavelan, joka oli kotoisin Kangasalan Tursolasta. Kurvolassa syntyi kaksi lasta, joista esikoinen Gustava lepää isänsä kanssa tässä haudassa. Matti Erikinpoika Kurvola kuoli "kohtaukseen" 67-vuotiaana vuonna 1860.

*Kuvassa Kurvolan säterin sukhauta 1950-luvulla, jolloin alueen rajasi kaunis valurauta-aita. Myös Anna Kristinan ja tytär Mathildan kivi on vielä paikoillaan.
Kuva: Mauno Oksala*

Kurvolan tytär Mathilda Kristina avioitui isänsä kuoleman jälkeen 1861 hausjärveläisen rusthollarin pojan Karl August Karlstedtin kanssa. Samana vuonna Mathilda kuoli keuhkotautiin vain 18-vuotiaana. Karl August kuitenkin jäi Kurvolaan ja avioitui uudelleen. Valtiopäivämiehenäkin toiminut Karl Karlstedt ammuttiin sisällissodan aikana 25.4.1918.

Mathilda Erkintytär Kurvola ja hänen äitinsä Anna Kristina (k. 1883) haudattiin Matti Erkinpoika Kurvolan viereen, mutta heidän hautakivensä on kadonnut.

Matti Köyvärin hauta

Talonisäntä / Matti Matinpoika Köyväri / s.3.7.1817 k.27.8.1873

Toijalan kantatilan isäntä ja kirkkoväärti Matti Köyväri oli syntyisin Kaulon Liehun talosta ja tuli vävyksi Köyvärin taloon 1838. Edellinen isäntä, Juha Heikinpoika, hukkui Toijalanjokeen 1831, minkä jälkeen hänen leskensä Maria Ylen emännöi taloa uuden puolisonsa kanssa vuoteen 1840. Köyväri oli pitäjän mahtitaloja, joka toimi useasti kievarina. Nimi "Köyväri" onkin murteinen muoto kievarista. Talossa pidettiin myös käräjiä ja siellä asui pitäjän virkamiehiä. Myös Akaan ensimmäinen kauppa oli vuokralaisena Köyvärin talossa.

Matti Matinpöika Köyväre kuoli 53-vuotiaana elokuussa 1873. Kuolinsyyksi on merkitty ”Tvinsot,” mikä merkitsee kuihtumista tai yleensä heikkenemistä. Kuolinsyy lienee ollut keuhkotauti tai mahdollisesti syöpä.

Matti Köyvären pojista Kalle Kustaa Köyväre jatkoi viimeisenä isäntänä, mutta sairastuttuaan syöpään myi talon Akaan kunnalle 1917. Kunta lohkoii ja myi Köyvären maat seuraavien vuosien aikana. Kylätontti rakennuksineen siirtyi yksityiseen omistukseen vuoteen 1930, jolloin tuli tuhosi koko rakennuskannan. Tontti oli rakentamaton aina vuoteen 1954. Paikalla on nykyisin asuinkerrostalo Asunto Oy Köyvärantie.

Tuomas ja Maria Laadun hauta

*TUOMAS LAATU s. 20.12.1790 k. 5.8.1853 / ja MARIA LAATU s. 26.3.1796 k.
2.6.1881 / S.W.K. N:390 v.3*

Akaan Kylmäkosken Saviniemen yksinäistalo oli halottu kahdeksi taloksi vuonna 1753. Tässä lepäävä isäntäpari omisti Yli-Laatua vuosina 1834-1853. Leski Maria emännöi taloa vielä vuoteen 1857.

Maria Antintytär oli syntynyt Lontilan Iso-Heikkilässä, josta hänet v.1816 vihittiin Saviniemen Yli-Laatuun. Lapsia syntyi yhdeksän, joista kaksi kuoli pieninä ja yksi pojista 19-vuotiaana. Isäntä Tuomas kuoli hengenahdistukseen (sydän- tai keuhkovaivat) 62-vuotiaana. Mielenkiintoista on, että kaikki lapset aikanaan avioituivat varakkaisiin taloihin, niin että kotitaloa isännöimään ei jäänyt heistä yksikään. Tyttäristä Ulrika Maria avioitui Urjalan Laukeelan Uotilaan ja hänen poikansa Oskar käytti sukunimeä Faven. Hän olikin taidemaalari Antti Favenin isä.

Maria Laatu asui talossa elämänsä loppuun asti nauttien syytinkiä. Hän kuoli vanhuuteen 85-vuotiaana.

Matts Laadun hauta

*TÄSÄ LEPÄÄ / MATTS ERIKINPOJKA LAATU / SNT. V 1759 /
KUOLLU SE 19. P. JOULU KUUSA V.1833*

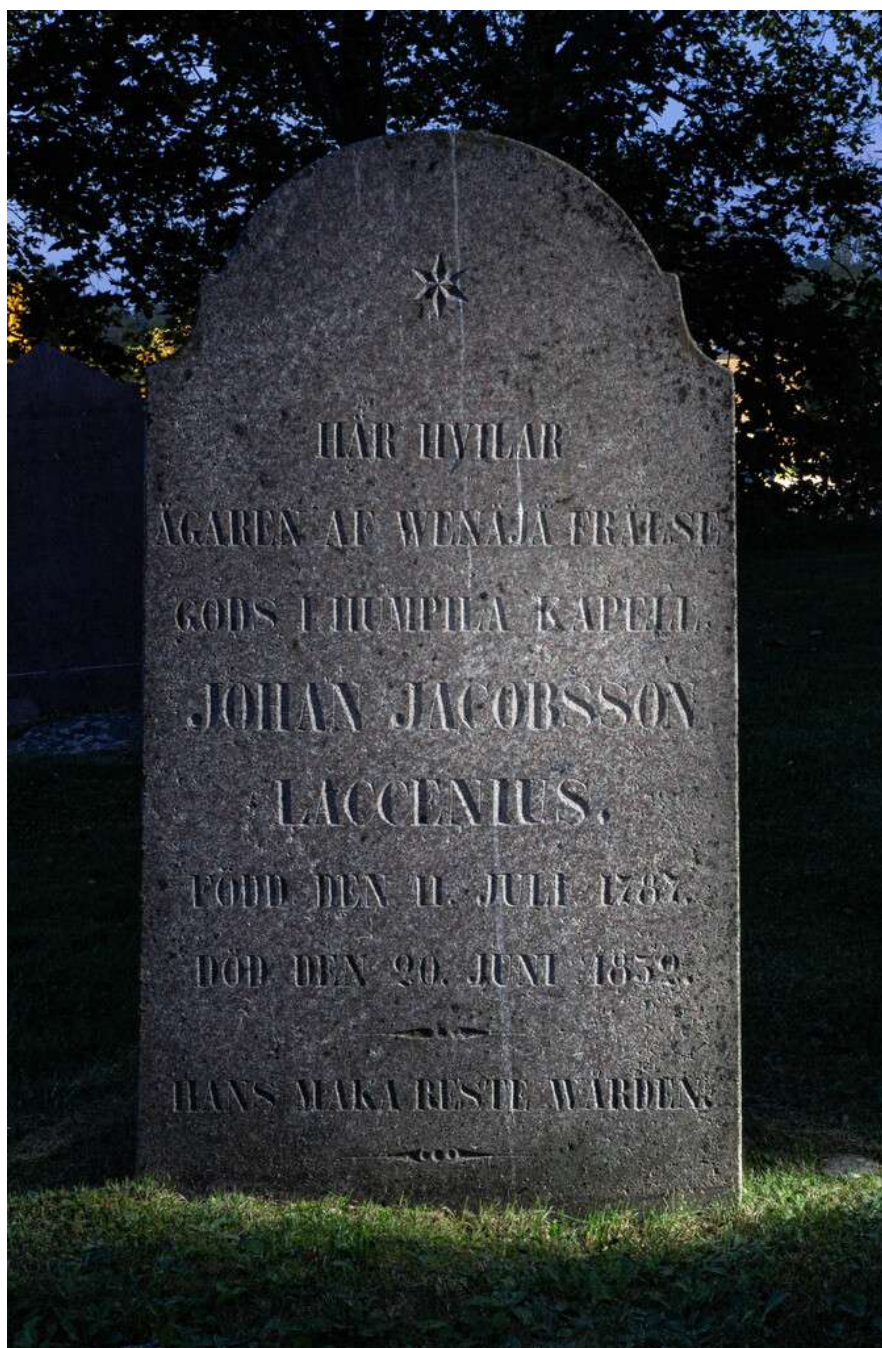
Matti Erkinpoika tuli vävyksi Saviniemen Yli-Laatus taloon Lempäälän Kuokkalan Rautian talosta. Avioliitto solmittiin 1788 ja lapsia siunaantui kymmenen, joista

kolme poikaa ja seitsemän tytärtä. Ainoa pojista, joka eli aikuisuuteen, oli 1790 syntynyt esikoinen Tuomas, joka jatkoi talonpitoa. Hänet on haudattu viereiseen hautaan vaimonsa kanssa. Matti Erikinpoika Laatu kuoli 1833 73-vuotiaana vanhuuteen. Hän on varhaisimmin syntynyt vainaja, jolla on hautakivi Akaan vanhalla hautausmaalla.

Tämän hautakiven toinen puoli on rapautunut, joten on mahdotonta tietää varmasti, onko kiven toiselle puolelle haudattu joku. Tekstistä on luettavissa NTYTÄR, osa vuosilukua ja "N Rakkaus rakensi muisto paatsan". Matti Erikinpojan vaimo Gretha Matintytär kuoli 1856 ja hänet on haudattu Akaan vanhalle hautausmaalle, joten hänet on todennäköisesti haudattu tähän miehensä viereen.

Johan Lacceniuksen hauta

*HÄR HVILAR / ÄGAREN AF WENÄJÄ FRÄLSE / GODS I HUMPILA KAPELL /
JOHAN JACOBSSON / LACCENIUS / FÖDD DEN 11. JULI 1787 / DÖD DEN 20.
JUNI 1832 / HANS MAKAS RESTE WÅRDEN*

Sukunimi Laccenius oli otettu käyttöön Laakkosen rustitilalla vuonna 1767. varakkailta rusthollareilla oli tarve jäljitellä säätyläisnimiä, ja jotkut heistä käyttivät latinalaistettuja muotoja. Johanin isä oli suurmaanomistaja Jaakko Laccenius, joka

omisti Akaan Sotkian Pelto-Tiuraa, Kurisjärven Vanha-Kartanoa ja Toijalan Sipilää. Vuonna 1810 hän osti vielä Humppilan Venäjän kylän neljä rälssitaloa ja yhdisti ne Venäjän kartanoksi. Tämän kartanon hän lahjoitti pojalleen Johanille 1825, jonne tämä muutti 1830.

Johan Jaakonpoika Laccenius kuoli Humppilassa 20.6.1832 ja hänet haudattiin Akaaseen vasta 20.9.1832. Luultavasti Akaa valittiin hautapaikaksi, koska suku vaikutti täällä. Johan Lacceniuksen puoliso Charlotta Kaarlentytär Hemmilä, joka oli kotoisin Mäntsälästä, pystytti hautakiven.

Johan Laurenin hauta

*J. G. F. LAUREN / puolisonsa / (teksti katkeaa. Siinä lukee todennäköisesti) /
Johanna Sofia Lauren / s. 17/11 1833 / k. 15 / 10 1912*

Johan Lauren syntyi Turussa 9.2.1833 (hautakivessä 19. on väärä päivämäärä). Hänen isänsä oli kirjapainon esimies Johan Lauren ja äiti merimiehen tytär Maria Hermolin. Ylioppilaaksi J. Lauren kirjoitti 1858 ja pappisvihkimyksen hän sai 1870. Hän toimi Yläneen kappalaisena vuodesta 1872. Hänen aikanaan Yläneen kappeliseurakunta muodostettiin kirkkoherrantilaksi ja siellä avautui kirkkoherran virka, johon Lauren valittiin 1879. Akaan kirkkoherraksi hänet valittiin suurella äänimäärällä 1885. Akaan pappilaan hän muutti vaimonsa ja neljän lapsensa kanssa. Laurenin mukana tuli myös palvelusväkeä Yläneeltä, eli kaksi renkiä ja kaksi piikaa. Ilmeisestikin he olivat

Laurenin luottohenkilöitä. Toisella piialla oli myös avioton lapsi mukanaan. Tämä kertonee kirkkoherran humanisuudesta.

Kirkkoherra Johan Gustaf Fritiof Lauren. Kuva: Akaan seurakunta/sakasti

Johan Lauren oli avioitunut Jeanette Sofia Paldanin kanssa Nakkilassa 1861. Nimi Jeanette muuttui jossain vaiheessa Johannaksi. Hän oli kersantti Otto Paldanin tytär ja syntyi Ruovedeltä. Isänpuoleiset isovanhemmat olivat maanmittari Kristian Paldani ja Sofia Speitz, joka oli aatelissukua, syntyi Lempäälän Kelhon kartanosta. Kirkkoherra Laurenin virkakausi jäi lyhyeksi, vain neljän vuoden mittaiseksi. Hän kuoli vatsatautiin 56-vuotiaana 13.5.1889 ja haudattiin viimeisenä kirkkoherrana

Akaan vanhalle hautausmaalle. Vielä vuotta ennen kuolemaansa Lauren oli anonut Hollolan kirkkoherranvirkaa.

Tapana oli, että kirkkoherran leski sai nauttia ns. armovuoden ylläpidolla pappilassa. Johanna Lauren anoi vielä toista armovuotta, joka hänelle myös myönnettiin. Näiden kahden vuoden jälkeen Johanna Lauren jäi asumaan Akaan pappilan maalle, jossa oli tähän tarkoitukseen tehtyjä rakennuksia, kuten esimerkiksi Verhon huvila. Leskirouva Lauren olikin kirjoilla Akaassa aina kuolemaansa asti. Hän kuitenkin kuoli sydänkohtaukseen Helsingissä lauantaina 19.10.1912. Hänen ruumiinsa tuotiin junalla Toijalaan, jossa hänet haudattiin seuraavana päivänä.

Sofia Lauren haudattiin poikkeusluvalla miehensä viereen ja on viimeinen Vanhalle hautausmaalle haudattu.

Maria Masalinin hauta

M.S.MASALIN /

s. 1.3.1831 k. 12.1.1885

Arvoituksellinen Maria Sofia Masalin oli tullivartijan leski Haminan kaupungista. Hän oli solminut avioliiton tullivartija Johan Edvard Masalinin kanssa 1848. Avioliitosta syntyi kaksi lasta, jotka molemmat kuolivat pieninä. Maria Masalin jäi leskeksi jo 1852, ja hänelle myönnettiin leskeneläke samana vuonna. Hän ei enää avioitunut, mutta synnytti aviottoman pojan Emil Fredricin 17.4.1860. Emil pätevoityi jo nuorena lennättimen sähköttäjäksi.

Maria Masalinin kuolemaa ei ole kirjattu Akaan kuolleiden luetteloon. Hänestä on kuitenkin maksettu hautausmaksu, joka on Akaan seurakunnan tilikirjassa. Vierasseurakuntalaisilta perittiin lähes viisinkertainen maksu paikallisiin verrattuna. Haminan kuolleisiin Maria Masalin on kirjattu ja kuolinsyynä ”syöpä vatsassa”. Mitään mainintaa hänen hautaamisestaan Akaaseen ei kuitenkaan ole. Askarruttava kysymys onkin se, miten kuolemansairas henkilö päätyi Akaaseen? Oliko hän vain läpikulkumatalla kuoleman yllättäessä? Hautakiven kustansi todennäköisesti Emil-poika.

Eeva Liisa Monkolan hauta

*Talonemäntä / EEVA LIISA MONKOLA / O.S.JAAKKOLA / synt.Tyrvännön kapp. /
s. 30.9.1830 k. 17.12.1880*

Eeva Liisa Antintytär Jaakkola oli syntyisin Tyrvännön Lusin kartanon Jaakkolan talosta. Lusin kartano oli muodostettu Jaakkolan ja Pietilän taloista. Hänet vihittiin Tyrvännössä nuoren isäntämiehen Juha Kustaa Monkon kanssa 17.10.1848. Eeva Liisa oli vihittäessä juuri täyttänyt 18 vuotta ja tuli Akaan Toijalaan jouluaattona 1848. Hän synnytti 11 lasta vuosien 1849-1874 aikana. Lapsikuolleisuuden todellisuudesta kertoo karua kieltään se, että lapsista seitsemän menehtyi jo pieninä, kaksi selviytyi aikuisuuteen kolmenkymmenen ikävuoden kohdille ja kaksi poikaa eli

vanhuusikään. Eeva Liisa Monko kuoli itse 17.12.1880 keuhkotautiin 50-vuotiaana. Mieheensä isäntä Juha Kustaa Monko kuoli 1898 ja pian tämän jälkeen heidän poikansa Kustaa Emil myi talon vuonna 1900. Hän käytti sukunimeä Suomela.

Juha Kustaa ja Eeva Liisa Monko, ilmeisesti 1870-luku. Kuva: Eila Suomelan albumi

August Mustilan hauta

*MUSTILAN / RUSTHOLLIN POIKA / AUGUST ARONPOIKA / s.01.01.1863
k.27.10.1885*

August syntyi Kurisniemen Tipurin tilalla, josta perhe muutti isännöimään Varrasniemen Mustilan rusthollia 1868. Vuosina 1867-1868 Suomessa koettiin ankarat katovuodet, jotka aiheuttivat kohtalokkaan nälänhädän. Syy muuttoon lieneekin näiden vuosien olosuhteissa. Mustilan rusthollin toista puoliskoa isännöi Augustin äidinisä Israel Ilander, joka oli tuolloin jo vanha mies. August Aroninpoika

menehtyi 22-vuotiaana sulkutautiin, joka oli tuon ajan nimitys keuhkojen tai sydämen aiheuttamaan hengenahdistukseen.

Nuorena kuolleesta Augustista ei kerrottavaa jäänyt. Mikäli hän olisi saanut elää, hän olisi esikoispoikana todennäköisesti saanut Mustilan isännyyden, joka aikanaan siirtyi hänen nuoremmalle veljelleen Simeonille.

Ilmoitetaan,
että
rahas poikamme
Augusti,
lyhyen ja kovan taudin sairastettuansa, rauhallisesti nukkui kuolon uneen Akaassa Warasniemen Mustilan ruuhollisja Lokakuun 27 päivänä 1885, 22 vuoden, 9 kuukauden, 27 päivän ikäisenä; surufsi meille vanhemmille, veljelle ja yhdelle velipuolelle, joka täten sukulaisille ja tuttaville ilmoitetaan.
Henrika Wilhelmina ja Aron Mustila.
Virsil. n:o 389.

August Mustilan kuolinilmoitus.

Anna Nylundin hauta

Anna Kristina Nylund / s. 29.8.1810 k. 2.7.1889 / Jeesuksen Kristuksen veri puhdistaa meitä kaikesta synnistä.

Kivi on hiottua mustaa graniittia ja on massiivisen aluskiven ja välikiven päällä. Nimikiven päällä on ollut kivistä tehty risti, joka on hävinnyt.

Hautausmaan nurkassa on kuusi hautaa, jotka kaikki liittyvät Hautaan kartanoihin. Hautapaikat ovat ilmeisesti aikanaan suvun lunastamat.

Anna Kristina Nylund, Ollilan talollisen tytär Lempäälän Kuokkalasta lepää miehensä Kustaa Antinpoika Nygårdin viereisessä haudassa. Miehensä kuoltua leskiemäntä hoiti Uusi-Hautaan kartanoa poikien ollessa vielä alaikäisiä. Anna Kristina kuoli 79-vuotiaana vesitautiin, mikä viitannee yleiseen turvotukseen ja siten sydämen tai munuaisten vajaatoimintaan.

Johan Oskar Nylundin hauta

Maanvilljeliä Oskar Nylund / s.10.8.1852 k.13.4.1875 /

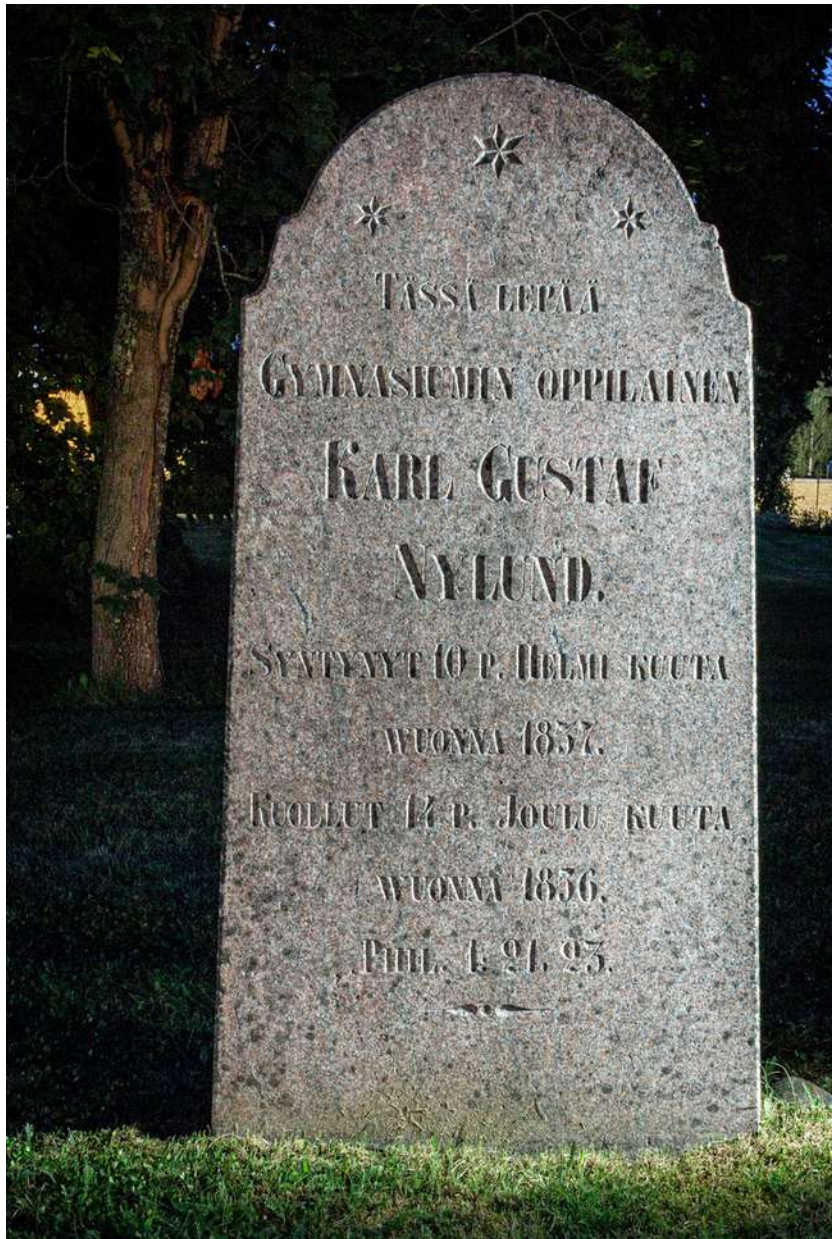
Rakastettu ja kaivattu

Johan Oskar Nylund oli vasta seitsemänvuotias isänsä Hautaan kartanon omistajan Kustaa Antinpoika Nylundin kuollessa 1857. Isänsä laatimassa testamentissa Johan Oskar sai Vanha-Hautaan kartanon, josta hänen äitinsä kuitenkin huolehti, kunnes 22

vuotta täyttänyt Johan Oskar siirtyi vastaviihityn vaimonsa kanssa isännöimään kartanoa n. 1874. Isännöisyys jäi kuitenkin lyhyeksi Oskarin kuoltua jo 13.4.1875 keuhkotautiin. Vanha-Hautaan kartano oli kaksi kolmasosaa Kylmäkosken Hautaan kartanosta ja lisäksi siihen kuului kaksi kolmasosaa Kylmäkosken Jutilan ratsutilasta.

Vanha-Hautaan omistus jäi hänen leskelleen Ida Nylundille (os. Hjelt), joka vuonna 1882 avioitui uudelleen kihlakunnantuomari Oskar Favenin kanssa.

Karl Gustaf Nylundin hauta

Tässä lepää / Gymnasiumin oppilainen / Karl Gustaf Nylund / Syntynyt 10 p. Helmi kuuta vuonna 1837 / Kuollut 14 p. Joulukuuta vuonna 1856 / Phill. 1. 21. 23.

Karl Gustaf Nylund lepää Hautaan kartanon hauta-alueella isänsä Kustaa Antinpoika Nylundin ja äitinsä Anna Kristina Nylundin vieressä. Hän kävi kymnaasia, joka oli alemman ja ylemmän alkeiskoulun kolmeliukkinen jatkokoulu. Opintie jäi kesken Karl Gustafin kuoltua kuumeeseen. Hänen kuolinpaikakseen on mainittu Hämeenlinna.

Rosa Nylundin hauta

ROSA NYLUND / S. 21.6.1849 K.10.8.1867 / JUMALAN RAUHASSA

Rosa Sabina Nylund syntyi Uusi-Hautaan omistajien Kustaa Antinpoika Nylundin ja vaimonsa Anna Kristinan toiseksi nuorimpana lapsena. Hän kuoli naimattomana keuhkotautiin nälkävuosien aikana 1867.

Signe Nylundin hauta

SIGNE NYLUND / s. 23.4.1875 / k. 17.3.1880

Lapsena tuntemattomaan sairauteen kuollut Signe Berta Maria Nylund oli Vanha-Hautaan kartanon omistajan Johan Oskar Nylundin ja hänen vaimonsa Ida Hjeltin tytär. Signe syntyi vain viikko isänsä kuoleman jälkeen. Isän hauta on Signen vieressä Hautaan kartanon hauta-alueella. Tytön vanhemmat vihittiin edellisen vuoden kesäkuussa, joten avioliitto jäi lyhyeksi. Leskeksi jäänyt Ida Hjelt avioitui uudelleen yliopiston lehtori Oscar Favenin kanssa. Tästä avioliitosta syntyi vuonna 1882 taidemaalari Antti Faven, joka ei koskaan nähnyt sisarpuoltaan Signeä.

Werner ja Johan Oslanderin hauta

*Veljekset / Johan Oslander s. 22.9.1863 k. 30.4.1882 / ja / Werner Oslander /
s. 18.10.1865 k. 17.5.1868*

Pitäjänmuurari Gustaf Oslanderin lapsista kaksi on haudattu Akaan vanhalle hautausmaalle. Hautakivi on lohkottua graniittia, johon nimet on työstetty kauniisti kohokirjaimin. Kivi on ilmeisesti pystytetty vasta Johan Oslanderin kuoleman jälkeen 1882.

Pienenä kuolleen Wernerin syntymäkuukausi on väärä; sen pitäisi olla 18.8. Poika kuoli suurena nälkävuonna 1868, jolloin kuolleisuus oli korkeimmillaan. Akaassa haudattiin talvi- ja kevätkuukausina lähes 120 vainajaa. Wernerin kuolinsyytä ei ole kirjattu.

Juhana Oslanderin kohtaloksi koitui tapaturma rautateillä. Hän putosi ratapölkyillä lastatusta junanvaunusta jääden jaloistaan pyörien alle. Onnettomuus tapahtui lähellä Parolan asemaa 20.4.1882. Hänet vietiin Hämeenlinnan lasarettiin, mutta menehtyi vammoihinsa viikon kuluttua. Juhana Oslander lienee ensimmäinen akaalainen, joka sai surmansa rautateillä.

Oslandereilla on Akaan uudella hautausmaalla sukuhauta, jonne on haudattu pitäjänmuurari vaimonsa kanssa sekä kaksi poikaa ja kaksi tyttäret. Tyttäret ja nuorin poika Edvard käyttivät sukunimeä Metsola. Kolmas tytär, Sofia Metsola, on haudattu Helsinkiin. Kaikki lapset jäivät naimattomiksi, joten Oslanderin suku ei jatkunut. Edvard Metsola kuoli 99-vuotiaana vuonna 1971 Toijalassa.

Oslanderin veljesten kotitalo 1900-luvun alussa. Paikalla on nykyisin Metsolanpuisto ja osa Akaan S-marketista.

Isak Perdenin hauta

Här / Hvila / Prosten I:I:Perden / Dess Måka L.C.Larick Son / Frans, Ph. / Mag. Och/ Dotter / Maria / Döde / 1844 / och / 1845

Perdenien rautainen hautaristi on vanhin Akaassa. Valurautaiset ristit yleistyivät vasta 1800-luvun jälkipuoliskolla kotimaisen valmistuksen lisääntyessä. Poikkeuksellisesti tästä ristikistä puuttuvat syntymäajat sekä tarkat kuolinpäivämäärät, mikä johtunee tilanpuutteesta.

Isak Immanuel Perden syntyi Ikaalisten lukkarin Michael Perdenin perheeseen 23.3.1791. Isak pääsi oppilaaksi Porin triviaalikouluun ja ylioppilaaksi Turun lukiosta 1810. Pappisvihkimyksen hän sai Turussa 1813. Hän toimi kirkkoherranapulaisena Kuortaneella 1813-1817. Tämän jälkeen hän työskenteli pitäjänapulaisena Keuruulla 1817-1824 ja kappalaisena Virroilla 1824-1834. Kirkkoherraksi Akaaseen hänet valittiin 1834, ja tätä virkaa hän hoiti kuolemaansa asti vuonna 1844.

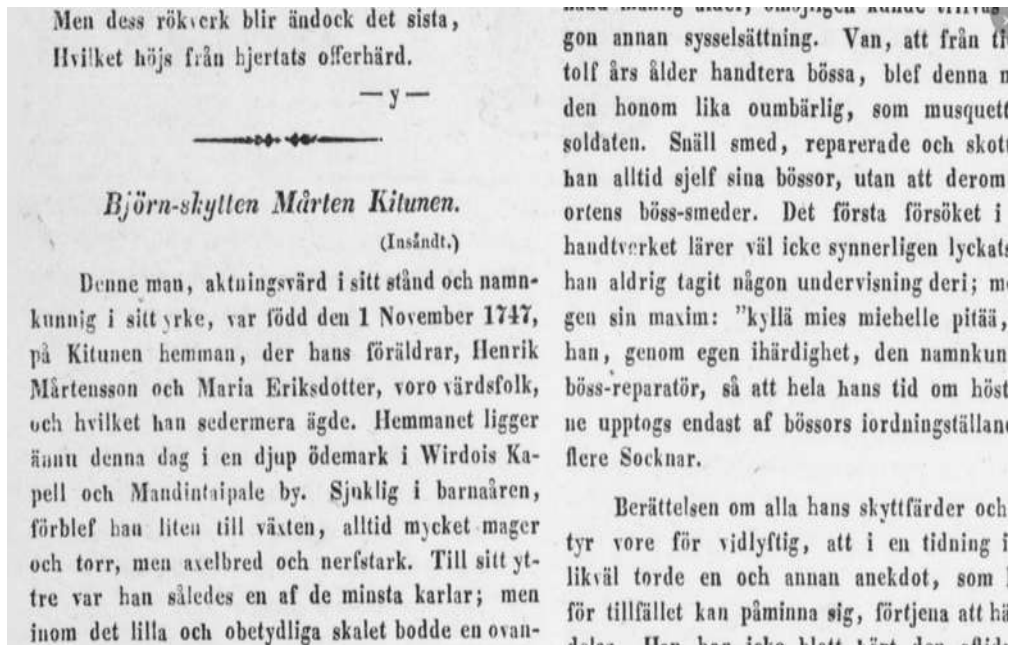
Isak Perden avioitui kihlakunnankirjurin tyttären Lovisa Christina Larickin kanssa 1818 Kuortaneella. Avioliitosta syntyi esikoispoika Frans vuonna 1820, kun taas tytär Maria syntyi Virroilla 1825. He kaikki lepäävät samassa haudassa Akaassa rautaristi hautamuistomerkkinään. Perhettä kohdanneen tragedian aiheutti keuhkotauti, mikä vei kolme perheenjäsentä hautaan alle vuoden sisällä. Kirkkoherra Perden itse kuoli kihtiin, mutta hänkin tuolla samalla ajanjaksolla, eli 16.7.1844-21.10.1845.

Isak Perdenin perheestä jäi neljä nuorimmaista lasta orvoiksi. Heistä kaksi oli syntynyt Virroilla 1830 ja 1832, kun taas kaksi nuorinta syntyivät Akaassa 1835 ja 1838. He välttivät keuhkotaudin ikänsä vuoksi, sillä vastustuskyky keuhkotaudille on parhaimmillaan lapsuudessa. Lapset lähetettiin äidinpuoleisten sukulaisten luokse Kuortaneelle.

Perdenin aika Akaan kirkkoherrana ei sisältänyt mitään erityisen mainittavaa. Uusi kirkko oli rakennettu ja pappilakin hyvässä kunnossa. Suomen sota oli sodittu 1808-1809 ja maa siirtynyt autonomian aikaan. Ainoastaan Perdenin valinta kirkkoherraksi nostatti epäilyn hänen kannattajiensa vaalivilpistä. Perden kuitenkin valittiin virkaan laillisesti.

Ollessaan Virroilla kappalaisena, Isak Perden tutustui jo tuolloin kuuluisaan karhunkaatajaan Martti Kituseen. Perden kirjoitti muistiin ystävänsä Kitusen elämänvaiheita ja julkaisi ne jo vuoden kuluttua karhunkaataajan kuolemasta 1833.

Kertomus ilmestyi monisivuisena jatkosarjana Helsingfors Morgonbladetissa 1834. Suomeksi sama tarina julkaistiin Oulun Wiikko-Sanomissa myös jatkosarjana 1836. Suuremmalle yleisölle Martti Kitusen vaiheet tulivat kuitenkin tutuiksi vasta, kun Sakarias Topeliuksen Maamme-kirja painettiin suomeksi 1876.

Helsingfors Morgonblad 1834 /Nr:t 49-53

(Oulun Wiikko-Sanomissa 1836 /Nr:t 21-25)

Kuva: Kansalliskirjasto/Historiallinen sanomalehtiarkisto

Kirkkoherran poika, maisteri Frans Perden oli kiinnostunut Akaan historiaan liittyvästä perimätiedosta. Hän kirjoitti kuulemansa tarinat, joita hänelle oli kertonut mm. Suomen sotaan osallistunut vanha ruotusotilas. Tarut Aksborgin linnasta, mahtavasta voutinkartanosta ja Konhon kartanon valtiattarista ovat kiinnostava lisä Akaan perimätietoon ,vaikka lienevätkin vailla todisteita. Frans Perdenin kirjoituksensa ilmestyivät Litteraturblad-lehdessä vuonna 1851, kuusi vuotta hänen kuulemansa jälkeen. Myös historiantutkijat, jotka vakavissaan yrittivät paikantaa muinaista Aksborgin linnaa, viittasivat Perdenin kirjoituksiin. Näin mm. nimeltä mainitsemaan tutkija Uusi Suometar-lehdessä 30.8.1878.

Henrika Siukolan hauta

Tässä lepää / TALONEMÄNTÄ / HENRIKA SIUKOLA / s. 14.6.1825 k. 28.9.1886

Henrika Juhanintytär syntyi Sääksmäen Mulkuen Karjaisen eli Pasintalossa. Hänet vihittiin Akaan Haihunkosken Siukolan talon isännän Abraham Heikinpojan kanssa 1852. Abraham oli tullut isännäksi Siukolaan oston kautta 1851. Hän oli syntyisin Lempäälän Luodon rusthollista 1818. Avioliitosta Henrika Juhanintyttären kanssa syntyi viisi lasta. Abraham oli yksi monista nälkävuosien uhreista, jotka kuolivat tuolloin raivonneisiin kulkutauteihin. Siukolan isäntä kuoli kuumeeseen kesällä 1867. Leskiemäntä Henrika nai 1869 uudeksi aviomieheksi Heikki Matinpoika Hollon, joka oli kotoisin Vesilahdelta. Tämä liitto päättyi avioeroon 1876, mikä oli tuolloin vielä harvinaista ja vaati pätevän syyn. Avioliitosta ei ollut lapsia. Leskiemäntä Henrika kuoli tuntemattomaan tautiin 61-vuotiaana 1886. Poika August Abrahaminpoika Siukola jatkoi talonpitoa.

Axel Edvin Sjöstedtin hauta

Rusthollarin poika / Axel Edvin Sjöstedt Rätty / s. 26.10.1866 k. 23.6.1878

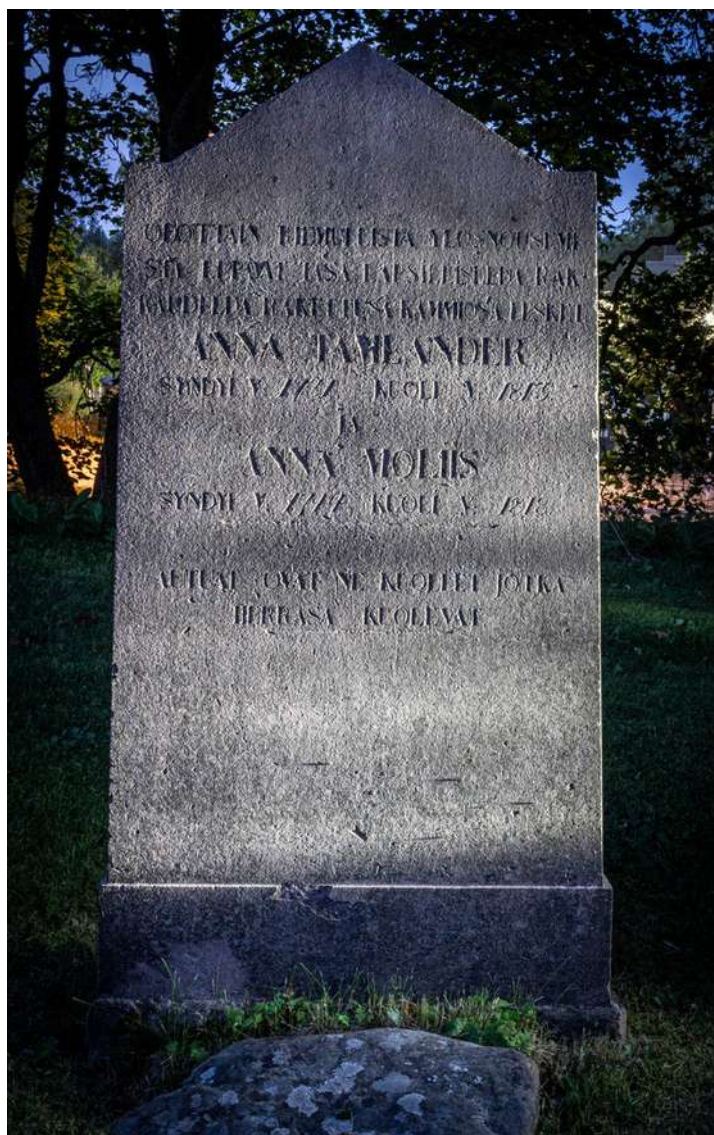
Axel Edwin syntyi Akaan Iso-Kaulon talossa, jossa hänen isänsä Axel Olavi Sjöstedt oli kotiväynä. Vuonna 1867, keskellä nälkävuosia, Sjöstedt osti Huovilan ratsutilan ja lisäostoin laajensi sen Rätön tilaksi. Vuonna 1878 esikoispoika Axel Edwin putosi kohtalokkain seurauksin hevosen selästä. Hänen isänsä tunnettiin intohimoisena hevosmiehenä, joka vain vuotta aiemmin oli ollut perustamassa Akaan Hevosystävien seuraa, pitäjän ensimmäistä rekisteröityä yhdistystä. Vain neljä vuotta myöhemmin Rätössä tapahtui toinenkin kuolemaan johtanut hevosturma, kun Mäki-Vääkäksen emäntä kuoli hevosen potkuun. Vaikka hevosia käytettiin päivittäin lähes kaikilla tiloilla, niiden aiheuttamat kuolemat olivat harvinaisia. Kuolinsyiden kirjaukset

alkoivat 1749 ja vuoteen 1890 mennessä Akaassa sattui vain kuusi kuolemaan johtanutta hevosonnettomuutta.

Vuodesta 1935 suku on käyttänyt nimeä Sahramaa. Suku on lähtöisin Lempäälän Anian Heikkilän talosta. Rätön tila on nykyisin Axel Edvinin nuoremman veljen Hjalmarin lasten, Kalevi Sahramaan ja Marjatta Ikosen perillisten kesken jaettuna.

Axel Edvinin haudan välittömässä läheisyydessä on hänen isoäitinsä Maria Kaulon hauta valurautaristeineen.

Anna Tamlanderin hauta

Odottain riemullista ylösousemista lepävät täsä lapsillisilda rakkaudelda rakettusa kammiosa lesket / ANNA TAMLANDER / syndyi v.1731 kuoli v.1813 / ja / ANNA MOLIIS / syndyi v.1744 kuoli v.1818 / Autuat ovat ne kuollet jotka herrasa kuolevat

Tähän on haudattu kirkkoherra Zacharias Tamlanderin äiti Anna Tamlander sekä kirkkoherran vaimon Christina Moliisin äiti Anna. Kiven tekstit on kirjoitettu Lounaishämeen murteella. Anna Tamlander oli kotoisin Tammelasta ja Anna Moliis Porista. Hautakivessä on käytetty heidän miestensä sukunimiä, mikä oli harvinaista varsinkin 1800-luvun alkupuolella. Kivi on todennäköisesti pystytetty vasta paljon myöhemmin, mahdollisesti kirkkoherran kuoleman jälkeen 1828. Zacharias

Tamlanderin hauta on näiden leskirouvien haudan vieressä, mutta hänen kivensä on hävinnyt vasta viime aikoina. Molemmat lesket viettivät vanhuudenpäiviään Akaan pappilassa, jossa myös kuolivat. Kirkkoherra Zacharias Tamlander asui pappilassa virkakautensa 1808-1828.

Erik ja Mathilda Tiuran hauta

Tässä lepäävät / rusthollari Erik Tiura / synt.5.10.1824 kuoll.11.3.1880 / ja hänen puolisonsa / Mathilda Rosalia Kustaantytär / synt.10.9.1831 kuoll. 14.8.1867

Yksi näyttävimpiä hautamuistomerkkejä. Yläosassa gotiikassa käytetyt kolmisoppiaiheet, alaosassa soihdut. Näitä valmisti ainakin AB Strömdals Bruk Juantehdas OY.

Toisella puolella muistomerkkiä on teksti: Siis haltuus annan itseni, Sä tuskis tuotat leponi, Sä elon, ota henkeni / Mutt kuolo kantaa woiton, Mä tiedän, tuomioll' tullessa, Sä herätät mun haudasta, suot elon kruunun kauniin. / S.V.K. 385. v. 9

Erik Erikinpoika tuli vävyksi Peltö-Tiuran rustholliin Kangasalan Melkaksen rusthollista vuonna 1852. Hän oli samana vuonna nainut Tiuran tyttären Mathilda Kustaantytären, joka oli syntynyt Pälkäneen Hunttilan talosta. Myös Erik Tiura oli syntynyt Pälkäneeltä. Hän oli sepän poika Salmentaan kylästä, mutta isänsä ostettua neljäsosan Melkaksen talosta, hän kohosi rusthollarin asemaan. Mathilda Tiura kuoli nälkävuonna 1867 paikkakunnalle levinneeseen tartuntatautiin (mahdollisesti lavantautiin). Erik Tiura avioitui uudelleen urjalalaisen Amanda Kolun kanssa. Erik ja Mathilda Tiuran avioliitosta syntyi kolme poikaa, joista Erik Janne jatkoi talonpitoa vuoteen 1934.

Rusthollari Erik Peltö-Tiura kuoli ilmeisesti sydänkohtaukseen yöllä Uotilan talossa kesken Akaan-Urjalan kärjäkunnan talvikäräjiä maaliskuussa 1880. Hänellä kerrotaan olleen seuraavaksi päiväksi vaikeasti käsiteltävä asia käräjillä. Lieneekö tämä rasittanut 55-vuotiaan isännän sydäntä?

Armas Jacob Toivosen hauta

Armas Jacob Toivonen / s. 27.2.1880 k. 17.3.1880

Jaakko Toivonen tuli vaimonsa Hilma Venäjän kanssa kauppiaksi Akaaseen Tampereelta 1879. Heidän esikoispoikansa oli kuollut alle neljän kuukauden ikäisenä Tampereella. Saman kohtalon koki tässä haudassa lepäävä Armas Jaakko vain 20 päivän ikäisenä. Täällä syntyi vielä tytär Suoma Siviä 1881.

Vuonna 1882 perhe muutti Humppilaan isännöimään suurta Venäjän kartanoa, josta vaimo Hilma Venäjä oli kotoisin. Humppilassa syntyi vielä neljä lasta, joista Urpon mukaan on nimetty Urpolan kartano. Hänelle kartano erotettiin virallisesti 1927 sisarensa Suoma Siviän emännöimästä Venäjän kartanosta. Armas Jaakko Toivosella olisi ollut edessään vauras tulevaisuus, ellei kohtalo olisi päättänyt toisin.

Akaan vanhalla hautausmaalla on kaksi hautaa, jotka liittyvät Humppilan Venäjän kartanoon. Toinen hauta on Johan Lacceniuksen.

Venäjän kartano 2007. Kuva: Anu Laurila (Museovirasto)

Isaak Wahlmanin hauta

*TÄSSÄ LEPÄÄ VARA NIMISMIES / ISAÄK WAHLMAN / SYNT. 25.1.1799
KUOLLUT 4.3.1856 / HÄNEN PUOLISONSA / KATARINA HELLSTEDT /
SYNT.13.11.1805 KUOLLUT 5.1.1851 / JA HEIDÄN KAKSI JO NUORENA /
TÄÄLTÄ ERINNEET LAPSENSA / ALBERT JA FRIDOLF / JOB K 14:1.2.*

Merkitty Jobin kirjan kohta kuuluu näin vuoden 1776 Bibliassa: "Ihminen, vaimosta syntynyt, elää vähän aikaa, ja on täynnä levottomuutta, kasvaa niinkuin kukkanen ja kaatuu, pakenee niinkuin varjo, ja ei pysy."

Isaak Wahlman syntyi 25.2.1799 (kivessä väärä kuukausi) siltavoudin poikana Kurvolan maalla. Siltavouti Mikko Wahlmanin tehtäviin kuului siltojen ja teiden kunnossapidon valvonta sekä yleisen järjestyksen ylläpito. Isänsä jälkeen Isaak hoiti virkaa vuodesta 1820 ja yleni pian varanimismieheksi. Hänen varallisuutensa kasvoi hiljalleen ja osansa yhteiseen pesään toi naimakauppa Mullin talon tyttären Katarina Hellstedtin kanssa 1832. Katarinan vanhempi sisko oli kuuluisa Kristiina Hellstedt eli Mullin Stiina, joka emännöi naimattomana Mullin taloa ja kestikievaria lähes viisikymmentä vuotta, eli 1824-1871.

Isaak Wahlman osti Hultin tilan 1837 ja liitti siihen seuraavana vuonna Vähä-Hultin. Vuonna 1843 hän osti puolet viereisestä Monkon tilasta. Näin siltavoudin pojasta tuli varakas tilanomistaja. Isaak Wahlman kuoli kuumeeseen 1856 57-vuotiaana. Hultin tila oli Wahlmanin suvun omistuksessa vuoteen 1897. Vuonna 1927 Hultin tilan navetassa aloitti Toijalan Uusi Tapettitehdasyhtiö, jonka jatkaja on nykyisin edelleen tapetteja valmistava Sandudd Oy.

Karl Wibergin hauta

LEIPURIMESTARI / KARL WIBERG

Kiven alaosa on nurmikon alla, mutta siinä luultavasti tiedot: s.4.3.1816 k.12.7.1889

Karl Kristoffer Mauritz Wiberg syntyi Porvoon kaupunkiseurakunnassa piian aviottomana lapsena. Saatuaan leipurin ammattipätevyyden Helsingissä hän muutti Hämeenlinnaan 1839 ja perusti sinne leipomon. Leipuri Wibergillä oli talo Raatihuoneenkadulla tontilla 114 jo 1840-luvulla. Ilmeisesti hänen liiketoimensa sujuivat hyvin. Paikalla on nykyisin Hämeenlinnan kaupungintalo.

Karl Wiberg oli kolmesti aviossa ja jäi kolmesti leskeksi. Näistä avioliitoista syntyi 20 lasta vuosien 1840-1865 aikana. Hänen perheissään seitsemän lasta kuoli pieninä ja he kaikki olivat tyttöjä. Poikia oli kuusi ja he elivät aikuisuusikään. Kolmas vaimoista kuoli 1880, jonka jälkeen Karl Wiberg asui leskenä Hämeenlinnassa. Syystä, joka ei ole tiedossa, hän muutti Akaaseen tammikuussa 1886 ja perusti tänne

leipomon nykyisen Akaan Seudun talon paikkeille. Elokuussa 1886 tuli tuhosi Toijalan kylän, mutta Wibergin talo säästy, joten varmastikin leivontaa riitti kylän talollisille.

Karl Wiberg kuoli 12.7.1889 73-vuotiaana umpi- eli vatsatautiin. Perunkirjoitus pidettiin syksyllä 1889 ja siinä on lueteltu vainajan saatavat ja velat. Karl Wiberg oli velkaa lähinnä vain lapsilleen, mutta mielenkiintoisesti myös maisteri Paavo Cajanderille, jolta velka oli otettu jo vuonna 1866! Paavo Cajander oli hämeenlinnalaisen nahkurin poika, joten Wiberg oli varmastikin Cajanderin perheen hyvä tuttu. Paavo Cajander tuli tunnetuksi yhtenä tuotteliaimmista suomentajista. Hän suomensi William Shakespieren koko keskeisen tuotannon ensimmäisenä Suomessa. Hän suomensi myös Runebergin Vänrikki Stoolin tarinat sekä Topeliuksen Maamme-kirjan lukuisat uusintapainokset ja niiden korjaukset.

Lähteet

Digitaaliset lähteet

Akaan seurakunnan arkisto / Sshy:n digiarkisto

Useiden seurakuntien kirkonkirjat/ Sshy:n digiarkisto

Tammelan tuomiokunnan arkisto /Sshy:n digiarkisto

Kansalliskirjasto / Tietopalvelu Finna.fi

Historiallinen sanomalehtiarkisto /Kansalliskirjasto

Akaan vanhan hautausmaan inventointi /Heli Haavisto 2016

Pirkanmaan maakuntamuseo

Akaa-Seuran kuva-arkisto

Painetut lähteet

Akaa 1483-1917 Vuosisataisjulkaisu /Juho Lehto 1917

Akaan historia I / Seppo Suvanto 1954

Suomen hautausmaiden historia /Ilmari Wirkkala 1945

Toijalan Seutu 1950-1980

Kimmo Lyytikäisen kansio / Useita dokumentteja liittyen vanhan hautausmaan korjauksiin ja konservointeihin 1975-2003

Näiden lisäksi paikallisten haastattelut

Kannen kuva: Kuva: Akaa-Seuran arkisto

Versio 1.1.1